

UJ MÉDIA KULTÚRA

MAGAZIN 3. ÉVFOLYAM 2024. 3. SZÁM

**ELVÁRHATÓ-E EGY GÉPTŐL
AZ ETIKUS VISELKEDÉS?**
Mi alapján döntünk, MI alapján döntenek

MEGINT EGY MÁTRIX
Misztikus, apokaliptikus és utópikus:
MI van, volt és lesz

HÁBORÚ HADÜZENET NÉLKÜL
Kiberhadviselés: a tökéletes fegyver?

TÚL A 18-AS KARIKÁN
Interjú Hevesi Krisztina szexuálpszichológussal

HAGYJA A POLITIKÁT MÁSRA
Mindenben hallgatnak a fiatalok az influencerekre?

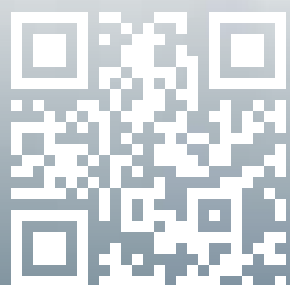
NMHH

Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság

CSAK TISZTA FORRÁSBÓL...

KÖZHASZNÚ, NAPRAKÉSZ, SZAKMAI INFORMÁCIÓK
A MÉDIA ÉS HÍRKÖZLÉS VILÁGÁBÓL

www.nmhh.hu

Nemzeti Média- és
Hírközlési Hatóság

MEGTENNI MINDENT, AMI MEGTEHETŐ

Manapság könnyen lehet olyan érzésünk a digitális térben, mintha olyan kaotikus és zsúfolt szupersztráda rendszeren autóznánk hihetetlen sebességgel, amelyen nincsenek közlekedési szabályok. Ez nem véletlen. Az elmúlt éveket és évtizedeket egyértelműen a technológiai fejlődés mindenhatósága jellemezte, miközben az életünket egyre mélyebben átítató informatikai fejlesztések etikai vonatkozásai sokáig teljességgel háttérbe szorultak. Márpedig épp ezeknek a kérdéseknek a felvetése és megválaszolása révén léphetünk be a digitális jólétéhez nélkülözhetetlen változások korába. Abba a korba, amelyben a 21. századi új médiakultúra paradigmaváltó tudatosságának és humanizmusának köszönhetően élvezhetjük majd digitális szabadságunk kiteljesedését.

A digitális univerzum generálta etikai kérdések nem egészen új keletűek. És azt sem állíthatjuk persze, hogy ezen a területen semmi sem történt. A GDPR-szabályozás és számos azóta született kezdeményezés mutatja, hogy ez a terület egyre fontosabbá válik. Ott azonban még messze nem tartunk, hogy bármely digitális fejlesztés piaci bevezetésének előfeltétele legyen az etikai megfelelés. Valójában ott tartunk, hogy ma még az ilyen jellegű feltevések is különösnek számítanak. Az informatikai fejlesztésekkel foglalkozó cégek saját belügyüknek tekintik a fejlesztési irányok, módszerek, célok kijelölését. Ez természetesen rendben is van mindaddig, amíg ezek nem vetnek fel alapvető etikai kérdéseket. Különösen a felhasználókat érintően, vagy épp a felhasználás módjával, céljával kapcsolatban.

És akkor még nem beszéltünk arról, hogy a digitális univerzum fejlődése nemcsak alapvetően változtatja meg mindennapi életünket, hanem morális és etikai szempontból is soha korábban nem látott és tapasztalt kihívások elé állítja az emberiséget. Ma már világosan látható, hogy az AI és az internet közötti kapcsolat jóval többet jelent egyszerű technológiai kérdésnél. Ezek a rendszerek ugyanis ma már aktívan befolyásolják társadalmi normáinkat, értékeinket és döntéseinket. Az AI az internet révén éri el a legnagyobb hatást.

Az internet mint információs hálózat hatalmas mennyiségű adatot tárol, amely az AI-rendszerek számára nyersanyagként szolgál. Ezek az adatok lehetnek közösségimédia-bejegyzések, keresési előzmények, vásárlási szokások, orvosi adatok vagy bármi más is. Az AI segítségével ezen adatokból mintákat és trendeket lehet azonosítani, amelyeket aztán a legkülönbözőbb módokon hasznosítanak az erre szakosodott globális cégek. Ezért bátran kijelenthetjük, hogy az AI és az internet egyik legkritikusabb etikai kérdése ma az adatvédelem területén vetődnek fel.

Az interneten tárolt és az AI által feldolgozott személyes adatok kezelésének jelenlegi szabályozása vagy épp szabályozatlansága ugyanis komoly aggályokat vet fel. A fejlesztések és a piac természetéből adódóan a felhasználóknak szinte nincs beleszólásuk abba, hogy milyen mértékben gyűjtik és használják fel az adataikat. A „big data” üzletágban érdekelt cégek tevékenységére, különösen pedig az AI által végzett adatgyűjtések és -elemzések tömegére a felhasználóknak semmilyen ráhatásuk, hatásuk nincsen. Mindez valójában akaratuktól, szándékaiktól függetlenül, egyetértésük és beleegyezésük nélkül történik meg, méghozzá velük. Az ő adataikkal, az ő tartalmaikkal, az ő tevékenységfolyamukkal.

Kérdés: beszélhetünk-e ilyen körülmények között a felhasználók információs önrendelkezési jogairól, azok érvényesüléséről vagy épp érvényesíthetőségéről? Aligha. Ezért nem maradhat így mindaz, ami ma még bevett gyakorlatnak számít.

A változás alapfeltétele, hogy az etikai megfelelés kérdése a digitális térben éppúgy szabályozva és ellenőrizve legyenek, mint ahogy evidenciaként tekintünk arra, hogy szükség van például az élelmiszer-biztonsági vagy a közlekedésbiztonsági előírások érvényesítésére. Ma még elég messze vagyunk ettől. De mindent meg kell tennünk annak érdekében, hogy közelebb jussunk ehhez a célhoz. Mindennap mindent, ami megtehető. Mert nincs több vesztegetni való időnk...

Dr. Koltay András
NMHH-elnök

06	Megint egy mátrix	Aczél Petra „Megint egy mátrix” című írása a MI-technológia körüli diskurzusokat vizsgálja utópisztikus, apokaliptikus, misztikus és praktikus megközelítésben — és azt, hogy ezek hogyan teremtik meg az MI-ről szóló „bizniszt”. Az esszé központi kérdése: vajon valóban tudjuk-e, mit nem tudunk az MI-ről, tudjuk-e, mi az az MI?
14	High-tech városok, low-tech emberek?	Milyen lesz az okosváros? Bár a sci-fi-filmek és a mozis utópiák alapján nem erre tippelnénk, de a jövő városai különösen valószínűleg nem sokban fognak eltérni a jelen városaitól. Ami változni fog, az a különböző városi alrendszer és szolgáltatások működése, valamint a város-lakók viszonya a városukhoz.
20	Elvárható-e egy géptől az etikus viselkedés?	„Elvárható-e egy géptől az etikus viselkedés?” teszi fel a kérdést Veszelszki Ágnes az MI etikai kérdéseit körüljáró cikkében. A szerző részletesen bemutatja, hogy a technológiai vállalatok hogyan igyekeznek a mesterséges intelligenciát „jó adatokkal” tanítani, és milyen kockázatok merülnek fel a szintetikus adatok alkalmazásakor. Emellett rávilágít az MI hibáira és potenciális veszélyforrásaira.
26	Fordulópont	Kis Norbert írása a digitális korszak szülői kihívásait és lehetőségeit vizsgálja, különös tekintettel a nevelésre és a technológia hatásaira. Rámutat, hogy az újmédia világában is az emberi értékek megőrzése a legfontosabb, nem csupán az eszközhasználat. A szerző gyakorlati tanácsokkal segíti a szülőket a digitális korban való eligazodásban.
32	Túl a 18-as karikán	Valóban életre szóló károkat okozhat a mai fiatalok lelkében az interneten fellelhető pornográf tartalom? Dr. Hevesi Kriszta pszichológussal arról beszélgettünk, milyen veszélyek fenyegetik a kamaszok szexuális fejlődését a digitalizáció korában.
42	Egy asztal – egy ellentét	Mit tud mondani egymásnak két ember, akik teljesen ellentétesen látják a világot? Tud őszintén beszélgetni két idegen a kamerák előtt? Az Egy asztalnál videó arra a kérdésre keresik a választ, valóban annyira különbözőek egymástól mi, emberek.
50	Hagyja a politikát másrai	Székel Levente tanulmánya bepillantást nyújt abba, hogyan látják a fiatalok az influencerek közéleti szerepét. Miközben a 15–29 évesek többsége követ influencereket, elsősorban ezt szórakozási célból teszik. Bár az influencerek hatása jelentős, a fiatalok számára a család és a közvetlen kapcsolatok továbbra is fontosabbak — az influencerek, legyenek akár milyen népszerűek, nem lesznek automatikusan példaképekké.
58	Modern magvetők	Ajánlóval fűszerezett bevezető a podcastok történelmébe a szó etimológiáján át, egészen a hatásuk és szerepükig az új médiakultúrában. A cikk rámutat, hogy a podcastok nemcsak tartalmat közvetítenek, hanem értékeket is.
62	Cyberbullying: ne szokjunk hozzá!	Az internetes zaklatás, vagy cyberbullying, egy súlyos és egyre növekvő probléma, amely különösen a fiatalokat érinti. Az online zaklatás súlyos következményekkel járhat, például önértékelési problémákhoz, függőséghez és extrém esetekben öngyilkossághoz vezethet. Azonban van kiút: az NMHH Másbántani nem menő című kiadványa segítséget jelenthet.
68	Generációk összefogása	Steigervald Krisztián új könyve, a Generációk harca a figyelemért a különböző generációk közötti együttműködés fontosságát tárgyalja, és azt, hogyan és mit tanulhatnak egymástól. A szerző közvetlen, barátságos stílusa könnyedén érthetővé teszi az összetett témákat, miközben bemutatja a digitális világ és az internet hatásait is a generációs különbségekre.
74	Háború hadüzenet nélkül – a kibertér hadüzenet nélküli korszakában léptünk?	Új korszak kezdődött a háborúk történetében, amikor 2010-ben belorusz szakemberek leleplezték azt a katonai célra kifejlesztett számítógépes vírust, amelyet feltehetően izraeli és amerikai hackerek juttattak be egy iráni atomerőmű rendszerébe, ahonnan aztán szétterjedt. Ajánló A tökéletes fegyver című dokumentumfilmhez.

ACZÉL PETRA

MEGINT EGY MÁTRIX

**AZ MI-DUMA BIZNISZE,
avagy amiről nem tudjuk, hogy nem tudjuk**

„Vannak ismert ismeretek, olyan dolgok, amelyekről tudjuk, hogy tudásunk van. Emellett léteznek az ismert ismeretlenek, vagyis azok, amelyekről tudjuk, hogy nem tudjuk. De ezek mellett vannak ismeretlen ismeretlenek is, azok a jelenségek, amelyekről nem tudjuk, hogy nem tudunk semmit” - Ezzel a később sokat vitatott ismeretelméletinek tűnő összegzéssel válaszolt Donald Rumsfeld amerikai védelmi miniszter 2022 februárjában arra a kérdésre, amely azt feszegette, hogy mennyiben számít a politikai-háborús lépések alapjául, hogy nem találtak kapcsolatot az iraki kormány és a terrorista csoportok fegyverellátása között. Rumsfeld válasza az adott felvetésre kevésbé mély, mint szövegkörnyezetéből kiragadva. Hiszen könnyen érthető, a miniszter mire akart utalni: nem tudjuk, hogy a bizonyíték hiánya mit takar, könnyen lehet, hogy megvan az a bizonyos kapcsolat a konfliktusos témában.

Ha azonban levetjük a mondanivalóról az akkori aktuálpolitikai célokat és utalásokat, marad a nagy kérdés: mi lehet az, amiről nem tudjuk, hogy nem tudjuk? Azóta egyébként a fenti esetből döntéseméleti tankönyvi példa is lett, és Rumsfeld-mátrix néven kitágult még egy elemmel (hiszen a mátrix egészéhez hiányzott a kombináció ezen pontja): léteznek ugyanis olyan események, dolgok, jelenségek is, amelyekről nem tudjuk, hogy ismerjük őket. Nézzünk néhány példát a két könnyebb és a két utóbbi, nehezebb típusra! Tudjuk, hogy vannak évszakok, tudjuk tehát, hogy róluk vannak ismereteink. Tudjuk, hogy az óceánok legmélyén léteznek ismeretlen életformák, és felismerjük, hogy nem tudjuk még ma, mi lesz (pontosan) a holnapi Fradi-Újpest-meccs eredménye. Tudjuk tehát, hogy van, amit nem ismerünk. Azután, van, hogy megérezzük, kivel nem kellene barátkoznunk, de nem tudjuk pontosan, hogy mi ez az „ösztönös” érzés, ezért nem is vesszük komolyan, sőt, figyelembe. Tekintsük most ezt az ismeretlen tudásnak, a tudatosulatlan ismeretnek, amikor nem tudjuk, hogy voltaképpen tudjuk, ki is lenne a jó társaság. És végül, sok mindenről hisszük, hogy tudjuk, mert adatunk, elméletünk vagy múltunk van hozzá, ezért nem tudjuk, hogy voltaképpen nem tudjuk, mikor következik be gazdasági válság, háború vagy természeti katasztrófa, ahogy végeredményben talán azt sem, valaki mitől sikeres vagy boldog.

MI-BESZÉD

És ha már ennél a negyedik kategóriánál, a „nem tudjuk, hogy nem tudjuk”-nál tartunk: nem tudjuk, hogy nem tudjuk, hová is vezet a mesterséges intelligencia (MI). Azt hisszük, hogy a ChatGPT-vel kel és fekszik ma mindenki, igaz? Holott az utóbbi fél évben a platform látogatottsága minden átmenet nélkül az ötödére esett vissza. A két évig tartó „csúcsról” visszaért az indulása idején ébredező figyelemelérésig, a havi 260 milliós látogatásig. Ennél pedig a Google vagy a YouTube is közel negyvenszer nagyobb érdeklődést generál. Lehet, hogy nem tudjuk, hogy nem tudjuk, hogy az MI mégsem uralja annyira a hétköznapi ember életét? Mint ahogy az is lehet, hogy már évek óta nem tudjuk, hogy a személyre szabott médiaüzeneteink, digitális vásárlási ajánlásaink mögött is az MI dolgozott? Tudjuk egyáltalán, mit tudunk erről az új...? Pontosan miről is?

Tudjuk egyáltalán, hogy mi az, amit 1955-ben John McCarthy mesterséges intelligenciának nevezett el? Feltehető, hogy tudatlan tudatlanságunk is oka annak, hogy ennyit beszélünk, írunk és nyilatkozunk az MI-ről. Ezzel egyúttal megalapítva egy új üzletágot: az MI metakommunikációjának, a róla való nyilvános elmélkedésnek a bizniszét. Merthogy az optimizmus, pesszimizmus vagy funkcionalizmus egyaránt jó keret lehet ahhoz, hogy a hallgatóság előfizessen, kifizessen, és, nem utolsósorban, megfizessen. Az MI-kommunikáció igen hangos. Ráadásul a nem tudó nem tudóknak van néhány jól azonosítható típusa. Most vakmerően és tudatosan kissé szemtelenül arra vállalkozom – remélve, hogy elnézi a Nyájas Olvasó az időnkénti ironiát, melybe az önironia természetesen automatikusan beleértendő –, hogy felvillantsam főbb jellemzőiket. Jöjjenek tehát az MI mai prófétái: az utópikus, az apokaliptikus, a misztikus és a praktikus!

AZ UTÓPIKUS

Aldous Huxley 1932-ben megjelent regényének a címe angolul nem az volt, hogy szép, hanem az, hogy bátor. Brave New World – ez szerepelt eredetiben az egyébként sem pozitív, hanem negatív jövőképet festő könyv borítóján. Bátor: ez lehetne az utópikus MI-próféták jelszava is. Ők többek között az MI fejlesztésében és forgalmazásában aktív cégek még alkalmazásban lévő, jól megfizetett és küldetéstudattal bíró vezetői és techgurui, a globális technotanácsadók, a digitális spin doctorok, akik mindenre (is) gondolva azt állítják, egy fantasztikus új kor küszöbén állunk. Ez az új kor a fejlett, MI-vel kiszolgált, az MI-t értőn saját szolgálatába hajtó emberé, aki nem azért élvezi az MI javait, mert naiv és megvezethető, hanem mert tud priorizálni. Tehát tudja, hogy amire az MI képes például az orvostudományban, amellet eltörpül, hogy képesek vagyunk vele deepfake bosszúpornót gyártani és ezzel embereket tönkretenni. Ez az utópikus ember felismeri, hogy minden újdonsággal járnak kihívások, de látnunk „kell” bennük a jót, hiszen a felkínált lehetőségek világa egyre tágasabb és csodálatosabb.

Az utópikus MI-szónok rendszerint kijavítja a kérdező fogalmazását. Ha például egy pódiumbeszélgetésben valaki azt veti fel neki, hogy melyek az MI veszélyei, azzal válaszol: szerinte ne így közelítsék meg a kérdést, hanem úgy, mit tehet az MI az emberért, és fordítva. Ők azok a kommunikátorok, akik mindig maguktól hozzák szóba az MI etikai vonatkozásait, mint valamiféle udvariassági fordulatot, és akik soha nem tűnnek bizonytalannak abban, hogy ez nem lehetett volna és nem is tudott volna másként alakulni. Az MI tehát szükségszerű, és örülünk, tervezzünk vele. Mondanivalójuk állításokból és kijelentésekből áll, a merengést mellőzik, a bizonytalanságot bizalommal helyettesítik. Rájuk hallgatva egyrészt kicsit elszégyelljük magunkat indokolatlan aggodalmaink miatt. Illetve afelől is megnyugszunk, hogy saját hozzáértésünk hiányában lesznek, akik majd gondoskodnak arról, hogy minden rendben legyen. Mert az új világ végeredményben nemcsak bátor, hanem tényleg, végre szép is lehet.

AZ APOKALIPTIKUS

A bibliai narratív stílus hagyományait követve ez az MI-be-szélő szenvedélyesen sorolja, milyen elképzelhetetlen, váratlan és mérhetetlen rossz következhet el az MI használatának általánossá válásával. Még nem tudjuk — sugallják a techcégektől időben kilépő, titkokat megszellőztető, „jó útra térő” mérnökök, az emberi tudat és viselkedés vizsgálatából eddig sem túl sok jót kiolvasó szakemberek, a kevés esetből gyors és sommás következtetések levonására hajlamosak —, hogy mi mindentől foszt meg minket majd az MI. Az állásunktól kezdve a józan gondolkodásunkon át a testi valónk beazonosíthatóságáig, mindentől. Gyakran használnak költői kérdéseket (belegondoltunk abba, mi lesz, ha?), rendszeresen hívják játékba a hallgatóság fantáziáját: „képzeljük el, milyen lesz, amikor...”. És itt általában egy józanul alig fel-fogható, negatív szcenárió következik.

Például, képzeljük el, hogy már nem tudjuk, valójában emberrel vagy robottal beszéljük-e meg legféltettebb titkainkat. Vagy hogy a hangasszisztensünkkel kötünk házasságot. Az apokaliptikusok a környezetvédelem diskurzusaival párhuzamosan nem csupán rossz világot, hanem egyfajta emberi világvégét jósolnak az MI kapcsán. Egy olyan jövőt, amelyben az ember már nem autonóm, már nem tudja, hogy nem tudja, hogy ha tudta volna, akkor most jobb lenne minden. Ez a vég az emberi kilátástalanság a technológiai végtelenség fennsíkján. Az apokaliptikus MI-próféta azért küzd, hogy az ember kikerülje ezt a véget. Az emberiség jövője fölött érzett szenvedélyes aggodalom fűti és tartja a félelmetest mohón fogyasztó közönség figyelmének középpontjában.

A MISZTIKUS

A cinikus voltaképpen nem mond semmit. Sejtet. Hunyorg, kacsint. Majd meglátjuk, bár néhányan már tudhatják — utal sejtelmesen a nagy befektetők különféle érdekeire. Korábbi, kevésbé vagy jobban ismert esetekkel vonja párhuzamba az MI működését. Olyanokkal, amelyeket csak a kiválasztottak ismerhetnek. Felveti azt, hogy nem tudjuk pontosan, mire képes az MI, de ezt olyan szakmaisággal teszi, hogy hallgatója biztos lehet abban, ő maga már tudja, csak nem akarja mondani. Ilyen kommunikációra hajlamosak a tudományos ismeretterjesztők, a szakértők, akik nem is csinálják, és nem is feltétlenül használják az MI-t. Tudnak róla, és sokféleképpen képesek megközelíteni. Lehet így is és úgy is nézni — hívják fel a laikus figyelmét a magától

értetődőre. „Az attól függ” — indítják válaszaik többségét, megtartva a beszédmód sugalló és kereső stílusát.

Őket hallgatva könnyen elbizonytalanodhatunk, hogy valóban tud-e bárki bármi biztosat az MI-ről. Egyszersmind azonban meg is nyugodhatunk, hogy ezek szerint nem tudásunk egyfajta bölcsesség is, és ráérünk kipróbálni ezt a fránya MI-t, amivel mostanában annyit ijesztgetnek... A misztikus lépést tart a legfrissebb kutatásokkal és fejlesztésekkel, és ezek eredményeit mindig olyan kötőszóval adja át, amely az adott beszélgetésbe leginkább illik. Mondatai befejezetlenek és titokzatosak. Mintha azt sugallnák: gondolkodj. És mintha egyúttal meg is nyugtatnának: de nem baj, ha nem jutsz semmire azzal, hogy gondolkodsz.

A PRAKTIKUS

Ő az, aki elmondja, hol tartunk. Mi, mire képes. Hány, milyen gyakran, mekkora léptékben. Nevén nevezi az adatokat. Tudja, hogy működik most, és hogy működött eddig az MI. Nem latolgat, hanem számol. Nem sejtet, hanem elmagyaráz, nem örül vagy aggódik, hanem kimond. Kijózanítóan pontos. Igazi „szaki”: hozzáértő, aki a saját logikájával értelmez. Ő tényleg aktívan tervez, fejleszt, használ. Néha nem is érti a kérdést, amely távolabbról közelít. A kulturális vagy emberiséget érintő felvetésektől inkább elhúzódik, nem kutatja a közvetlen összefüggést ezek és a technológia között. Hozzáértéséhez nem társul átfogó ideológia az MI-vel kapcsolatban. Elkerüli a nagy szavakat, nem akar motíválni. Tárnyilagos, mint a futó, aki tudja, hogy ahhoz, hogy legyőzze a másik versenyzőt, hány másodperccel kell majd (kellett volna) gyorsabbnak lennie. És azt is megtervezi, mi kell ennek a néhány másodpercnek a lefaragásához. Stílusát a poézis nélküli pragmatizmus uralja.

Őt hallgatva egyszerre gondolhatjuk, hogy az MI valójában végtelenül érthető, pláne, ha „figyeltünk volna, miközben a tanár magyarázta”. De, persze, leginkább mintha nem figyeltünk volna. A praktikus MI-duma varázstalan és szakmai, pontos és technológiai, az MI-t nem hasonlítja, méri, elemzi, hanem leírja. Szó szerinti, kicsit sem metaforikus. Mint egy használati utasítás, amelyet, remélhetőleg, nem fordításban közölnek. Mint egy ChatGPT által írt vers. Nagyon hasznos meghallgatni. És tudjuk, hogy érteni is, jaj, nagyon hasznos volna.

TUDNI NEM TUDNI

Az MI-nek nem csupán technológiai valósága van, hanem nyilvánvalóan kulturális és ideológiai is. Ez utóbbit illetően a szavak világokat rajzolnak fel, kereteket adnak és — nem túlzás ezt állítani — ismereteket teremtenek. Ott is, ahol valóban nincsenek, és onnan is elradírozhatják a tudást, ahol nyomokban megtalálható. Az MI-ről való kommunikáció is így működik. Formát ad az ismeretlennek, és ismertként mutatja eléünk, vagy elmállasztja a józan felismerések éles körvonalait. Hogy többet, izgalmasabbat ígérjen. Az MI-re kíváncsiak vagyunk, ezért a róla való kommunikáció a figyelem versenyében az egyik legkelendőbb áruvá vált: az MI-duma ekképpen mára egyfajta biznissz, nem is kicsi. Érdemes ebbe belegondolnunk, amikor az aktuálisan legszenzációsabb MI-nyilatkozatot osztjuk meg érdeklődő barátainkkal, esetleg új tartalmakra fizetünk elő, követni kezdünk egy MI-influencert. Mint ahogy akkor is szerencsés lehet elgondolkodni, ha mi magunk nyilatkozunk a témában — laikusként vagy szakértőként, attól függően, mennyire vesszük komolyan nem tudásainkat.

Bár kissé fenyegető belegondolni, de azért megfontolásra érdemes az is, amit Máté evangéliumában olvasunk (MT12, 36): „Mondom nektek: az emberek az ítélet napján minden fölösleges szóról számot adnak, amit kiejtenek a szájukon.” Lehet, hogy addig nem is szabadna szólnunk, amíg tudjuk, hogy nem tudjuk, mi az MI? És akkor pláne nem, ha nem is tudjuk, hogy nem tudjuk, mi az MI? Elképzelhető, hogy minden eddigi nyilatkozat, amelyet a mesterséges intelligenciával kapcsolatban buzgón meghallgattunk, felesleges szó volt? Akár éppen ez a szöveg is, amely mindjárt véget ér? Eldönthetetlen talány, ebben már a Rumsfeld-mátrix sem segíthet. Marad tehát a végső megoldás: forduljunk a mesterséges intelligenciához a válaszáért...

HIGH-TECH VÁROSOK, LOW-TECH EMBEREK?

Izgalmas belegondolni, hogy az a kép, amelyet általában magunk elé képzelünk, ha a jövő városaira gondolunk, már csaknem százéves. Fritz Langtól a legendás gigaprodukció, a Metropolis ugyanis 1927-ben került a mozikba.

A sci-fi-filmek, azok között is a mozis utópiák és disztópiák nagyban meghatározzák elképzeléseinket a modern metropoliszokról. De legyen szó például az 1982-ben bemutatott Szárnyas fejvadász 2019-es Los Angeleséről vagy akár az 1995-ben moziba kerülő Dredd bíróról és a Mega-City One-ről 2139-ben, esetleg az 1997-es Az ötödik elemről és a 2259-es New York Cityről, azt leszögezhetjük, hogy a futurisztikus városról alkotott fantáziaképe tekintetében Ridley Scott, Danny Cannon és Luc Besson is Lang köpönyegéből bújít elő.

Lang disztópikus városmonstrumának kubusszerű épületei szenvtelenül törnek az ég felé, a közlekedés több szinten zajlik, miközben a város élete a társadalmi osztályok hierarchiájának megfelelően, vertikális rendben szerveződik. A kizsákmányoltak a föld alatt, a város szörnű gyomrában dolgoznak, míg a kivételezettek a város verőfényes homlokán, a penthouse-okban és tetőkertekben mulatnak vagy művelődnek.

Ez a kép ma sokkal inkább néhány embertelen és szélsőségesen igazságtalanul működő megalopolisz jelenje, mint az áhított jövő. Így talán nem is lesz meglepő, hogy a kortárs döntéshozók, várostervezők és városi közösségek egészen másképp képzelik el a városok jövőjét, mint a fenti álmogyárosok. Jól szervezett, rugalmasan működő, zöld és egészséges, nem túl forró, nem túl hideg, nem túl száraz, nem túl nedves, nem túl zsúfolt, nem túl forgalmas, emberi léptékű, élhető és reziliens városokon dolgoznak a jelen szakemberei, városvezetői és városlakói, szemben a nagyvároszra festett sötét jövőképek gyakran mocskos, veszélyes, zord, rideg és embertelen metropoliszaival.

A terv ma az, hogy a városok jó helyek lesznek. Ez érthető, hiszen az ENSZ 2018-as, nagyvárosok népességét vizsgáló jelentésében megállapította, hogy már akkor a világ teljes népességének mintegy 55,3 százaléka félmilliónál nagyobb városokban élt, 2030-ra pedig előreláthatólag minden harmadik ember a világon olyan nagyvárosokban fog lakni, amelyeknek több mint félmillió a lakossága. Tehát nagyon sok embernek lesz valamelyik város az otthona.

A városi területek több mint 90 százaléka a világ különböző vízpartjain terül el, a parti városokat pedig fokozottan fenyegeti a globális felmelegedéssel járó tengerszint-emelkedés. De a nagyvárosok a magas népsűrűség, a nagy beépítettség, a sok aszfaltozott vagy betonfelület, valamint a zöld területek és a vízfelületek alacsony aránya miatt általában is kitettebbek a klímaváltozás hatásainak. Különösen fontos, hogy a városok intelligens megoldásokkal készüljenek a jövő kihívásaira, és jól tudjanak alkalmazkodni a megváltozó körülményekhez.

MITŐL OKOS AZ OKOSVÁROS?

Rendszerint a következő három fogalom kapcsolódik a jövőbeli ideális városról alkotott kortárs elképzeléshez: intelligens város (intelligent city), digitális város (digital city) és okosváros (smart city), a harmadik ezek közül pedig magában foglalja az első kettőt. Az okosvárosnak általánosságban véve nincs szigorú definíciója, de a felsorolt fogalmakból is sejthető, hogy a város működtetésének az alapstratégiája, a gazdasági, a közlekedési vagy a döntési folyamatok irányításának és a legkülönbözőbb szolgáltatások szervezésének a módja adja az okosváros-kon-

cepció magját. Az okosság nem konkrét megoldásokat, hanem a városfejlesztést meghatározó szemléletmódot jelent. Az okosvárosokra általában jellemző a fenntartható fejlődés, illetve az, hogy az információ- és kommunikációtechnológiai eszközök támogatásával egyre energiahatékonyabban működnek, egyre csökken az ökológiai lábnyomuk (vagy legalább nem nő a lakosság növekedésével), miközben egyre nő a szolgáltatások színvonala és a lakosok életminősége. Mindennek érdekében emberi, digitális és fizikai rendszerek működnek együtt, egyre intelligensebben.

Lehet, hogy sokféle széttartó vagy egymást kiegészítő okosváros-definíció verseng a világban, ugyanakkor itthon nagyon is konkrét megfogalmazást nyert, hogy mit fed a fogalom. Ahogyan a Lechner Tudásközpont az okosvárosoknak szentelt honlapján rámutat, a 2017. március 20-i Magyar Közlönyben megjelent 56/2017. (III. 20.) számú kormányrendelet szerint:

„az okosváros olyan település vagy településcsoport, amely természeti és épített környezetét, digitális infrastruktúráját, valamint a területén elérhető szolgáltatások minőségét és gazdasági hatékonyságát korszerű és innovatív információtechnológiák alkalmazásával, fenntartható módon, lakosainak fokozott bevonásával fejleszti”.

Az utóbbi alapelveket, miszerint az okosvárosok fejlesztése széles körű összefogással, inkluzívan, az állam, a magántőke és a civilek részvételével zajlik, a szakzsargonban PPPP-nek, azaz a Public — Private — People Partnership elvének nevezik. Az okosváros kifejezés nem pusztán az IT-megoldásokra utal, sőt, az okosvárosok alapját elsősorban a városlakók, valamint az élő és a fizikai környezet együttműködése adja, és ezt az együttműködést hivatott támogatni a technológia, amely érthető módon nem célként, hanem eszközként jelenik meg a folyamatban. A különböző városi alrendszerek és szolgáltatások az emberrel applikációk kezelőfelületein, a környezettel pedig rengeteg adatot gyűjtő érzékelőn és az információt értékelő szoftvereken keresztül kapcsolódnak.

A HAT VÁROSI ALRENDSZER

Kicsit komplikáltan, kicsit enigmatikusan hangzanak ezek a rejtélyes városi rendszerek és szolgáltatások, pedig igazából józan ésszel bármikor felsorolható területeiről van szó a városi életnek és a városfejlesztésnek. Az EU Smart City Ranking és a Smart Cities Council az alábbi hat alrendszert jelöli meg alapul a városok állapotának felméréséhez, ezért rendszerint ezekre hivatkoznak a döntéshozók, a piaci szereplők és a kutatók, ahogy a Lechner Tudásközpont is.

Az **okos kormányzás (smart government)** olyan innovatív városvezetést jelent, amely megteremti a keretrendszerét a nyílt, átlátható és részvételen alapuló döntési folyamatoknak, ezeket információ- és kommunikációtechnológiai eszközökkel támogatja, felelősen bánt a városi élet során keletkező adatokkal, illetve ösztönzi a személyre szabott városi szolgáltatások fejlesztését.

Az **okos közlekedés (smart mobility)** fenntarthatóságra törekszik, ezért támogatja a közösségi közlekedést és a mikromobilitást, azon belül is a nem motorizált közlekedést (például biciklit, sima rollert vagy sétát), illetve modulárisan, multimodálisan és integráltan gondolkodik, tehát a különböző közlekedési módokat térben összekapcsolja, időben összehangolja és közös digitális platformra tereli azokat, hogy könnyen használhatóvá váljanak.

Az **okos gazdaság (smart economy)** olyan infrastrukturális, képzési, információs és technológiai környezetet jelent, amely támogatja az innovációt és a helyi vállalkozások belépését a lokális és globális piacokra.

Az **okos környezet (smart environment)** elsősorban a környezeti erőforrásokkal való jövőtudatos bánásmódra

utal, tehát a megújuló energia használatára, az energiahatékonyságra, a fenntartható víz- és hulladékgazdálkodásra, valamint a levegő minőségének javítására.

Az **okos életkörülmények (smart living conditions)** fedőnév azt takarja, mennyire élhető egy város, ezt pedig több önmagában is nagy jelentőségű faktor határozza meg, például hogy mennyire segíti az egészség megőrzését vagy visszaszerzését, milyen szociális szolgáltatásokat nyújt, mennyire biztonságos, mennyire élménygazdag és milyen közösséget kínál az adott város.

Az **okos emberek (smart people)** alrendszere maradt a sor végére. Az okos emberek egyszerre jelentenek erőforrást és versenyképes munkaerőt, mivel ők birtokolják a humán tőkét, tehát a közösség által felhalmozott képességek és ismeretek összességét. A város az élethosszig tartó tanulást támogató oktatási rendszerrel és speciális programokkal segíti őket, ezzel ösztönözve a folyamatosan és gyorsan változó környezetet támasztotta kihívásoknak való megfelelésre. Emellett bevonja őket a város tervezését, fejlesztését célzó döntési folyamatokba, rendszerint közösségi tervezés, közösségi költségvetés és közösségi kivitelezés útján, valamint az ezeket lehetővé tevő különböző platformok révén. És így érnek körbe a dolgok: az okos emberek a részvételiség elvén, a digitális platformok segítségével kapcsolódnak be az okos kormányzásba, ezen keresztül pedig a többi városi alrendszer aktív alakításába.

ROSSZ INDULATOK, JÓ GYAKORLATOK

A jövő városa tehát ideális esetben nem a felütésben ábrázolt embertelen metropolisz lesz, hanem az információ- és kommunikációtechnológiai vívmányok támogatásával fenntarthatóan és hatékonyan működő rendszer, élhető, biztonságos, egészséges, kiteljesedésre és jövőépítésre lehetőséget adó otthon. High-tech eszközök ide vagy oda, ideális esetben a jövő városa olyan csúcstechnológiai dzsungellé sem kellene hogy váljon, mint Steven Spielberg 2002-ben bemutatott Különvéleményében a 2054-es Washington D.C. Ezért fontos megfelelő szabályozással, fékek és ellensúlyok rendszerbe építésével elkerülni, hogy a nagy cégek vagy a megfigyelőállamok uralta disztópiát építsünk magunk köré a globális kapitalizmus jegyében vagy a totális hatalomgyakorlás szédületében. A siker az érzékeny egyensúly megtalálásán múlik: épp elég és pont eléggé okos technológia révén integrálni a különböző szereplőket és rendszereket, illetve az egyes ember gyarló vágyait és késztetéseit éppen csak olyan mértékben moderálni a közösség érdekében, hogy az egyén szabad akarata még kielégítően érvényesülhessen, ezáltal megmaradjon a motivációja a részvételre.

Lehetetlenségnek tűnik? Talán mégsem az. Lépésről lépésre talán megvalósítható. És akár egészen egyszerű kis lépésekre is gondolhatunk. A városainkban felbukkanó közösségi kertek, az ivócsapok, a falfestményekkel borított tűzfalak éppen olyan okosvárosi megoldások, mint például a helyi keresletet a helyi kínálattal összekötő (ilyen a YouTyúk – „Bolog tojások, falusi családoktól, online rendeléssel, hozzád kiszállítva” applikáció) vagy helyi közösségeket szervező (ilyen a Miutcánk.hu közösségi oldal) platformok, illetve a helyi természetes környezetet az emberekkel összebarátságoló projektek (mint a hat európai uniós várost összekötő BeePathNet-hálózat a városi méhészkedésért).

A Lechner Tudásközpont okosvárosokkal foglalkozó oldalán szűrhető és kereshető térképes adatbázisban böngészve lehet ismerkedni a már meglévő okoskezdeményezésekkel világszerte, és bővíteni is lehet a Példatár néven futó gyűjteményt.

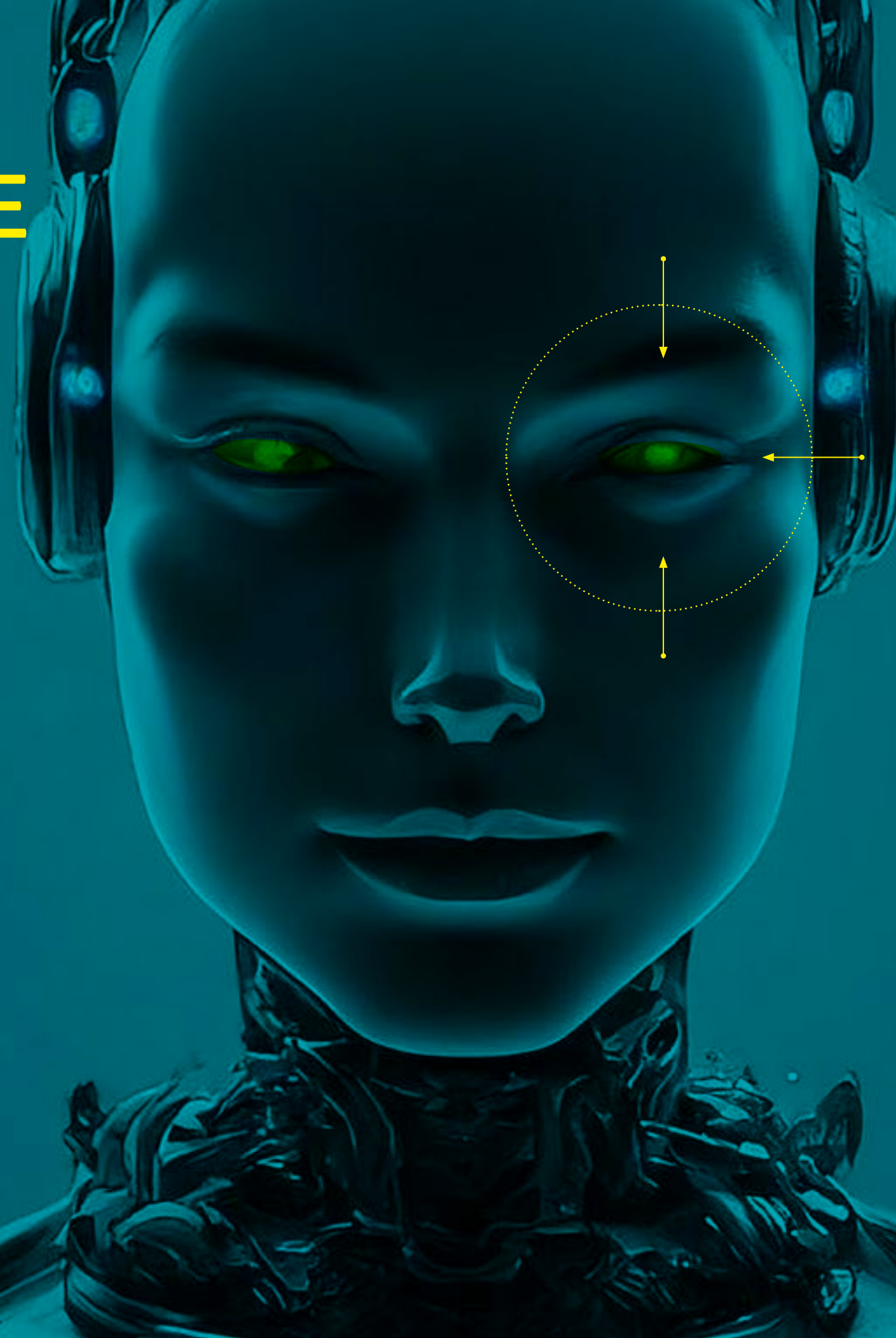
Egy biztos, az okosvárosokra nem fog senki masnit kötni, hogy aztán odaadja ajándékba a városlakóknak. Ennek nem is lenne semmi értelme. A helyi közösségeknek maguknak is felelősséget kell ugyanis vállalniuk, és szükségszerűen részt kell venniük a folyamatban. Ha pedig a megválasztott döntéshozók vagy a gazdasági szereplők ezt nem garantálnák maguktól, akkor részt kell kérniük belőle. Ez pedig már egyáltalán nem sci-fi, hanem egyszerű józan gondolat: részt kell vennünk az életünk alakításában, így lehet a hely, ahol élünk, valóban az otthonunk. Ebben a technológia támogathat, de nem fogja megoldani helyettünk.

Bohus Lili

Veszelszki Ágnes

ELVÁRHATÓ-E EGY GÉPTŐL AZ ETIKUS VISELKEDÉS

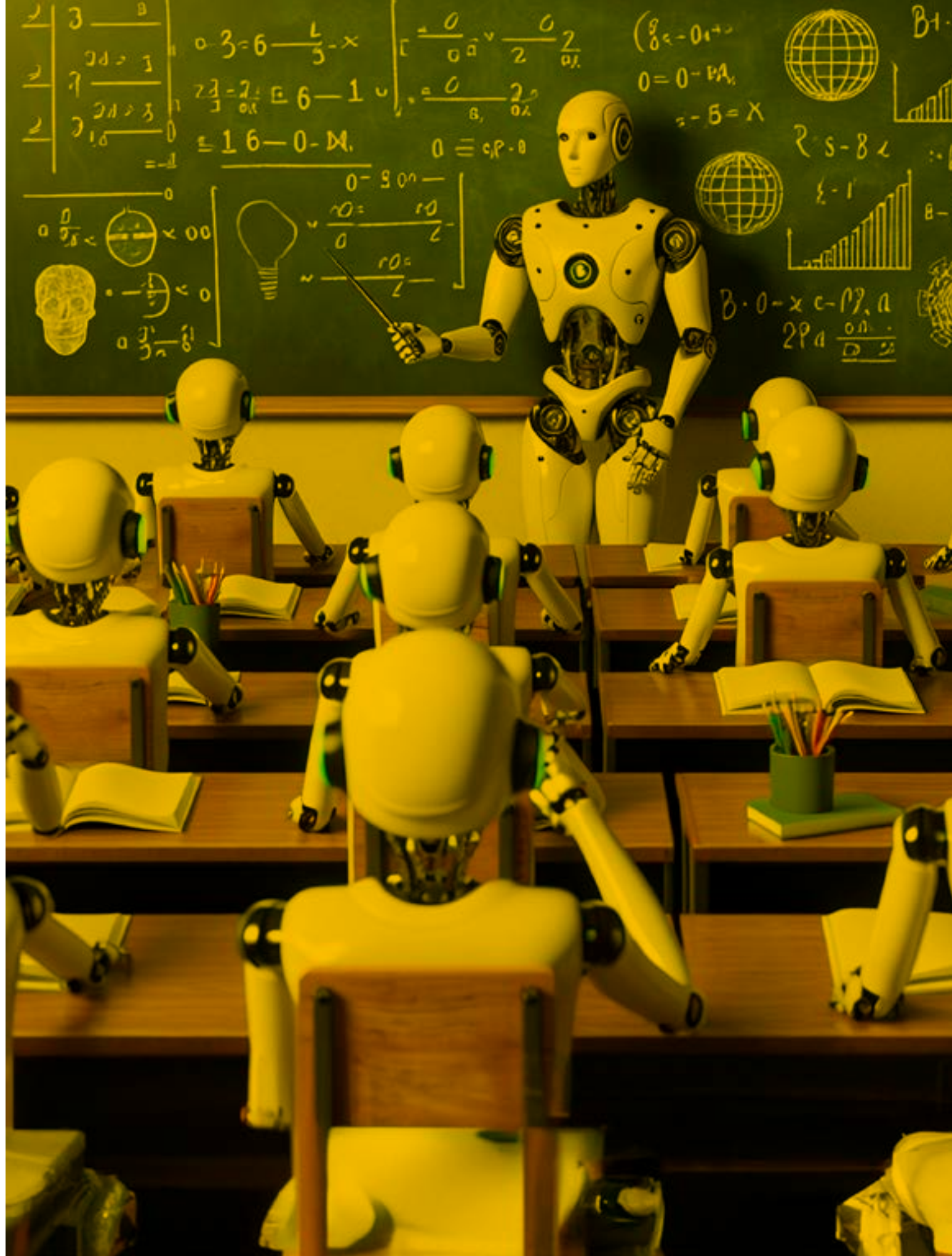
VÉGÉRE LEHET-E ÉRNI AZ INTERNETNEK? A mesterséges intelligencia (AI) fejlesztésében érdekelt technológiai vállalatok szerint igen, sőt ez már két éven belül bekövetkezhet. De hogyan? E cégeknek hatalmas mennyiségű jó minőségű adatra (többek között lektorált tudományos cikkekre, ellenőrzött Wikipédia-bejegyzésekre) van szükségük az AI-modelljeik tanításához, és egyes előrejelzések szerint hamarosan elfogy a modelltanításra alkalmas „jó”, korábban még nem használt adat. Így a következő lehetőségek állnak a technológiai versenyben részt vevő cégek előtt: vagy kiadók könyveit vásárolják fel (erről a Meta már több kiadóval is tárgyal), vagy szerzői jogi értelemben szűrkezőnában gyűjtenek további adatokat (például YouTube-videók leiratozott anyagának felhasználásával), vagy pedig az AI maga fog a trenírozásához ún. szintetikus adatokat generálni. Utóbbi esetben pedig egyfajta AI-hurok jön létre, vagyis a mesterséges intelligencia tanításához, fejlesztéséhez szánt adatokat a mesterséges intelligencia fogja előállítani. Márpedig ha az ily módon megalkotott szintetikus adattömegbe hiba kerül, az a trenírozás során sokszorosan ismétlődni fog. Keleti Arthur kiberbiztonsági szakértő szerint az informatikai rendszereket adatok tárolására, rendszerezésére és azok segítségével még több adat létrehozására hoztuk létre. Éppen ezért az az érzés alakult ki az emberben, hogy amilyen adatok az informatikai rendszerekben előfordulnak, azok tények. Ám gondoljunk bele, hogy ha az informatikai rendszerbe (esetünkben a mesterséges intelligencia fejlesztésébe) szennyezett, hibás adatok kerülnek, az még inkább növelni fogja a „fake”, a hamis információ jelenlétét és kockázatait.

Ez csupán egy az AI versenyszerű fejlesztése során felmerülő kockázatok közül. Nem véletlen, hogy 2024 júniusában Ferenc pápa is felszólalt a mesterséges intelligenciával kapcsolatban, és azt jelezte, hogy a pápai „soft power” felhasználva célja elérni, hogy a mesterséges intelligencia az emberiséget, a közjót szolgálja, és ne váljon a 21. század Frankenstein-féle szörnyetegévé. Arra figyelmeztetett, hogy megfelelő AI-szabályozás híján „technológiai diktatúra” alakulhat ki. A technológia veszélyei közül felhívta a figyelmet a mesterséges intelligencia által vezérelt fegyverrendszerekre, a társadalmi megfigyelés kockázataira, a választásokba való beavatkozás lehetőségére, az álhírekre. A pápa egyébként maga is áldozatává vált már AI-alapú deepfake-nek: készült róla hamisított kép egy fehér pufidzsekiben, illetve terjedtek róla megtévesztő, nem valós videók, amint éppen gördeszkázik, motorozik vagy akár egy zenei fesztiválon próbál elvegyülni. Tekintsük át tehát (nem csupán pápai ösztönzésre), milyen főbb etikai kérdéseket vet fel a mesterséges intelligencia fejlesztése.

A mesterséges intelligencia etikai vonatkozásai természetes intelligenciát igényelnek.

A mesterséges intelligencia és az automatikus arcfelismerés lehetővé teszi azt, hogy a bekamerázott (köz)területeken ne lehessen bűncselekményt elkövetni – vagy ha ez mégis megtörténik, akkor a technológia segítségével viszonylag gyorsan fel lehessen ismerni, majd el lehessen fogni a tettest. Ez egyik szempontból hozzájárul a jobb szociális biztonsághoz, más meglátások szerint azonban a teljes megfigyeltség és nyomonkövethetőség miatt elhozza az orwelli disztópikus társadalmat.

Ezzel párhuzamosan azonban újfajta csaló, megtévesztő tevékenységekre kell felkészülni. Egyre növekszik az eszköztár, amellyel digitális csalásokat lehet végrehajtani. Néhány fénykép és a hangunk rövid felvétele alapján már meg lehet alkotni egy olyan videót, amelyben olyan dolgokat teszünk és mondunk, amelyeket a valóságban nem tennénk és nem mondanánk. Ez a már emlegetett deepfake legegyszerűbb definíciója. Minél több adat elérhető a célszemélyről (és minél nagyobb anyagi és

informatikai erőforrást tudnak rászánni a produktumra), annál jobb minőségű lesz az elkészült, akár csaló célokat szolgáló videó. Megfelelő adatok ismeretében létrehozhatja az AI bárki, az eredetivel megtévesztő módon egyező digitális hasonmását, aki (vagy amely?) úgy néz ki, olyan stílusban és olyan hangon beszél, mint a valódi személy. A valóságostól megkülönböztethetetlen, AI generálta küllem és beszéd révén az eszköz hozzájárulhat félrevezető, megtévesztő információk terjesztéséhez, a rossz szándékú megszemélyesítéshez is. A test fokozott digitalizációja révén (hangazonosító megadása, publikus közösségimédia-profilok használatával) viszonylag könnyedén utánozható bárki digitális identitása. Az ún. unokázós csalás során a csalók idős embereket hívnak fel, hogy az unokájuk bajba került, és segítsenek neki egy, az áldozathoz küldött személyen keresztül a neki átadott pénzzel, értéktárgyakkal. Ez a csalási forma lehet még megtévesztőbb a deepfake-kel, hiszen a segélykérés az unoka valódinak ható, utánzott hangján is elhangozhat (a rokoni viszonyokat márpedig könnyű feltárni a közösségi média segítségével). Jól ismert, sokszor emlegetett eset a következő is: A hangalapú deepfake-kel szenzitív információ (hitelkártyaadatok, jelszó) is kicsalható a kismélt személytől – amint ez meg is történt egy brit energiacég ügyvezetőjével, aki azt hitte, hogy az anyacég német vezetőjével beszél telefonon, ami miatt 220 000 eurónyi összeget utalt át egy, a csalók által kezelt bankszámlára. Később kiderült, hogy a csalók AI-alapú hanggenerátort használtak, amely olyan megtévesztő volt, hogy még a cégvezető németes akcentusát, jellegzetes beszéddallamát is képes volt utánozni.

De újabban olyan alkalmazással is lehet találkozni, amely már nem csupán arcot és hangot, hanem kézírást is tud utánozni. Mennyit is fog érni a videósz beazonosítás a különböző banki és egyéb ügyintézés során, ha nem csupán az arcunkat, hanem a felmutatott személyi igazolványunkat is meg lehet mesterségesen alkotni – természetesen valós idejű videóban?

Már régen elhunyt politikusok videóüzenetben támogatják a jelenlegi jelölteket Indiában, Dél-Afrikában egy ismert rapper fejezi ki a pályázó támogatását, az amerikai elnök a választástól való távolmaradásra buzdítja a választókat – természetesen a három esetből egyik sem valódi videóra vagy hangfelvételre épült. A deepfake már jelenleg is szerepet játszik a politikai és gazdasági kommunikációban, a magán- és közéleti bosszúvideók előállításában (mint amilyen a bosszúpornó), és számos új kiberbiztonsági aggály merülhet fel miatta. Ezek mellett nem csupán szándékos megtévesztésről beszélhetünk, hanem az ún. AI-hallucinációról is.

Széles körű társadalmi párbeszéd szükséges ahhoz, hogy a vágyott emberközpontú AI legyen a jövőnk, ne pedig a gépközpontú gép.

AI-hallucinációnak a mesterséges intelligencia által alkotott, tényként megjelenített, ám helytelen vagy félrevezető eredményeket nevezik. Ezeket többek között a modell tanítására használt adattömegben található pontatlanságok, nem megfelelő információk, esetleg előítéletek, de a modell téves következtetései is okozhatják. Az egyik, széles körben ismertté vált hallucinációs esetben a csetrobot azt javasolta, hogy ahhoz, hogy a pizzán a sajt valóban étvágygerjesztően folyós legyen, és ráragadjon a pizzára, érdemes nem mérgező ragasztót belekeverni az olvasztott sajtba. A hiba okát sikerült kideríteni: a Google AI-rendszere egy 11 éves kislány erről szóló Reddit-posztját tekintette az információ hiteles forrásának. Jelentős kockázatot jelent, hogy a nagy nyelvi modelleken alapuló szöveg-generáló alkalmazások részletes, természetes, hihetőnek tűnő feleleteket adnak a kérdésekre, ezért az emberek túlságosan megbíznak ezekben a rendszerekben, és kritika nélkül elfogadják a kapott válaszokat.

Mind a szöveg-, mind a kép-, videó- és hanggeneráló alkalmazások kapcsán felmerül az eredetiség, a szerzői jogok, továbbá az ember (például egy színész) sokszorosíthatóságának kérdése (erről szól korábbi számunkban

a szerző Bárki lehet Dalí?! A generatív mesterséges intelligencia és a digitális öröklét című cikke – a szerk.). Kié az AI generálta szöveg, kép, videó szerzői joga? Azé, aki az AI tanítására használt kiinduló adatokat megalkotta; azé, aki egy remek prompttal, szöveges utasítással a korábbi adatok mintájával valami újat generáltatott a géppel, vagy pedig azé, aki az adott mesterségesintelligencia-alkalmazást kifejlesztette? Még nincsen erre megbízható válaszunk.

Ahogy arra sincs jelenleg megoldásunk, kell-e jelentenie a csevegőrobotnak, ha valamilyen illegális, ön- vagy közveszélyes cselekedetről szerez tudomást, és ha igen, kinek és hogyan kell erről bejelentést tennie. Például a ChatGPT egy felhasználója öngyilkosságot tervez, és ennek a kivitelezését a csetrobottal beszél meg, tőle kér tanácsot – felelőssége-e a gépnek az őt felhasználó személy számára (nem digitális) segítséget kérni? Vagy egy felhasználó – megkerülve a beépített etikai korlátokat – fegyver készítéséhez kér instrukciókat az AI-rendszertől. Meg kell-e őriznie ezt az adott személy titkaként, vagy valamely felsőbb etikai elv, jogszabály alapján nyilvánosságra kell-e ezt hoznia, vagy legalább értesítenie kell-e a hatóságokat? A napjainkban az egyik legnagyobb AI-fej-

lesztő, az OpenAI alapítója, Sam Altman egy nyilvános kérdezz-felelekben erre a dilemmára úgy válaszolt, hogy innovátorként ilyesmire egyelőre nem gondolnak, majd a társadalmi diskurzus kialakítja a szabályokat. De szerinte az AI-privilégium hasonló titoktartást is jelent majd, mint ami jelenleg az orvosokat vagy az ügyvédek köti. Hogy ez a társadalmi biztonságot mennyiben segíti, abban nem lehetünk azonban biztosak.

Az idézett pápai üzenetben is megjelent az elfogultság kérdése. A mesterséges intelligencia önmagában nem elfogult, de a tanítására használt adathalmazban található sztereotípiákat nem csupán visszatükrözni, hanem felerősíteni is képes. A Bloomberg 2023-ban végzett egy nagy lélegzetvételű vizsgálatot a Stable Diffusion képgeneráló alkalmazás által alkotott 5000 képen, és extrém nemi és faji sztereotípiákat találtak. Csak egy példát kiemelve: ha alacsony fizetéssel és társadalmi presztízzsel rendelkező szakmákhoz (gyorséttermi dolgozó, szociális munkás, tanár) tartozó emberek arcát generáltatták a programmal, akkor nagyrészt nőket és legfeljebb színes bőrű férfiakat jelenített meg, ezzel szemben a magas jövedelmű és presztízssú foglalkozásokhoz (cégvezető, ügyvéd, orvos,

mérnök) szinte kizárólag fehér férfiakat kapcsolt. Az ilyen elfogult és sztereotipikus gondolkodás miatt trenírozzák az alkalmazásokat a diverzitásra, ám ez újabb hibákhoz vezet. A Google Gemini fejlesztését 2024 februárjában leállították, miután a túlzó diverzitás jegyében női és hindi pápa, illetve fekete bőrű vagy koreai női második világháborús német katonák képeit kezdte el generálni.

Amint a fenti etikai megfontolásokból is láhattuk, a gép-ember kommunikáció nehézségei, dilemmái, nyitott kérdései valójában az ember-ember kommunikáció problémáira is rámutatnak. Széles körű társadalmi párbeszéd szükséges ahhoz, hogy a vágyott emberközpontú AI legyen a jövőnk, ne pedig a gépközpontú gép.

• FORRÁSOK

Keleti Arthur 2023: *Nem minden az, aminek látszódni akar – a deepfake és a hitelesség jelene és jövője*. In: Aczél Petra – Veszeltszki Ágnes (szerk.): *Deepfake: a valótlan valóság*. Budapest: Gondolat Kiadó. 61–77.
Nicoletti, Leonardo és Bass, Dina 2023: *Humans are biased. Generative AI is even worse*. Bloomberg, 2023. június 9.
<https://www.bloomberg.com/graphics/2023-generative-ai-bias/>

Fordulópont

AVAGY AZ EMBERELVŰ
ÚJMÉDIA-PEDAGÓGIA KORA

Szülőnek lenni mindig nagy felelősség volt, ez a digitális korban sincs másképp. Ugyanakkor megannyi új technológia és okoseszköz között labirintusban érezhetjük magunkat: Mennyi képernyőidő nem káros? Minden új technológia hasznos? Az online kapcsolatok helyettesíthetik a valódiakat? Ilyen és ehhez hasonló gyakori és gyakorlati kérdésekkel foglalkozik **KIS NORBERT** írása.

A ROBOTOK MI VAGYUNK

A tudálékosnak tűnő cím talán nem riasztja el a kedves olvasót, ha megnyugtatom, hogy nagyon gyakorlatias kérdésekre keressük a választ. Hány éves kortól adjunk okoseszközt a gyermek kezébe? Mennyi képernyőidőt adjunk a kiskamasznak? Használhatja-e a ChatGPT-t a nagykamasz a házi feladathoz? Ezekkel a kérdésekkel szembesített nemrégiben egy ismerősöm, mondván: „Te tanár vagy, az NMHH-nak is dolgozol, mit tanácsolsz?” Nos, a válaszom rövid volt, de egy hosszabb gondolatfonal végére csomózva. A gondolat az emberi tapasztalattal kezdődik és az emberrel is végződik. A fiatalokat magabíró emberré szeretnénk nevelni (azaz „növelni”, mondja a keresztény hagyomány), és magunk is testi-lelki egészségben élő emberek szeretnénk lenni. „Magabírónak” mondták régen az egészséges, a munkát, fáradságot, küzdelmet jól bíró embert. Segít-e ebben a technológia?

A technológia emberré válásunk óta velünk van, és mindig az emberi teljesítmény növelését szolgálta. A technológiák

az ember természetes adottságainak meghaladását és a természet rendjének emberi (re)formálását jelentették. A technológia ősapáink első kőszerszámaiktól a Google-ig mindig társadalmi (társadalomszervezési) jelenség volt: az embernek a hatékonyság totalitása felé törekvése. Minden társadalom technológiákon alapul: csak technológiai társadalom van. A sok tízezer év mögöttünk az embernek a társadalom általi átformálásáról, a hagyományos kisközösségek szétbomlásáról is szól.

A technológiai társadalom „technológiai embert” hoz létre. Évezredek alatt kevesebb fizikai erőfeszítésre, kevesebb munkára volt szükség például a földművelési technológiák fejlesztése által, de az is igaz, hogy az ember ezáltal egy „növekedési csapdába” esett, és saját vagy mások jólétéért mégiscsak többet robotolt, mint korábban. A hatékonyság hajszolása, azaz a technológiai fejlesztések történelmi léptékben a bőséget és a kényelmet hozták el a kisebbség számára. A többség azonban a technológiai társadalomnak kemény árat fizet a „fejlődésért”. A futó emberből ülő ember lett, erős fizikai képességű őseinkből ma elhi-

*Minden társadalom
technológiákon alapul:
csak technológiai
társadalom van.*

zott, sokat betegeskedő tömegemberek lettünk. Túlélési lehetőségeinket társadalmi szinten a technika növelte, egyéni képességeink azonban sok tekintetben elmaradnak évezredekkel korábbi felmenőinktől.

A technológia társadalma gépiesítette az embert. Az ipari forradalom megalkotta a gépek mellett robotoló munkást, napjaink viszont az okoseszközök képernyőjéhez szegeznek minket. A „növekedés csapdájában” a természeti környezetet olyan szinten túlhasználtuk, hogy évtizedek alatt jelenlegi életminőségünk környezeti feltételei radikálisan rosszabbodhatnak. Mégis, kevesen kérdőjeleznék meg,

hogy emberi lényegünket, a testi-lelki princípiumot sikerült megőriznünk. Emberek maradtunk, legalábbis mostanáig. Ennek oka az, hogy noha a digitális platformok korában egyre inkább elkényelmesedünk, elmagányosodunk, szorongunk, mégis sikerült gondolkodó, alkotó és érző szellemi lényegünket megtartani. „Platformtársadalmainkban” a hagyományos társas kapcsolatok és érzelmi közösségek minősége tovább romlik, viszont a kapcsolatok illúzióját törekszünk fenntartani közösségimédia-aktivitásra fordítva időnket.

ECC, PECC, TECH?

Az újmédia korszakában a digitális (virtuális) információs terek okozta változások drámaisága kevésbé minőségi, mint inkább mennyiségi természetű a korábbi évszázadokhoz, évtizedekhez képest. Mennyiségi, azaz az információözön és a kommunikációs gyorsaság meghaladja kognitív és idegrendszeri kapacitásainkat. Hagyományos és biztosnak vélt tudástereink (mint a család, a kisiskola, a település, ahol élünk) mellett milliónyi új tudástér jelenik meg.

A mennyiségi túlszaladás és a káosz problémája azonban kezelhető. Az örök recept: az egyéni mértéktartás és a tudatosság. A mértéktartást az erényetika körébe soroljuk, de alapja a gondolkodás, az éntudatos és felelős viselkedés. Visszakanyarodva tehát, az igazi kérdés egy szülő számára nem az, hogy mikortól adjon okoseszközt a gyermeknek és mennyi képernyőidőt adjon a kiskamasznak. A szülői nevelés fő kérdése ma is az, hogy tudunk-e a gyermek lelki, érzelmi és értelmi fejlődését támogató, számára is izgalmas környezetet teremteni, azaz játszson, mozogjon és beszélgesen minél többet. Ha ez sikerül, akkor nem a képernyőidő lesz a fő kérdés. A nevelési intézményekben is ez a feladat azzal, hogy a tanulás is legyen játék és sok-sok aktivitás.

Az újmédia pedagógiai, azaz nevelési kérdéseiről gyakran gondolkodunk úgy, hogy az kizárólag a digitális média, az online szolgáltatások okosabb, ügyesebb, biztonságosabb használatában segítse a fiatalokat. Ezzel a szemlélettel két probléma van: egyrészt megfelelkezik arról, hogy a fő gond éppen a mennyiségi túltengés, mind a használat mértékét, mind a kommunikáció mennyiségét tekintve, azaz módszereinknek nem okoseszköz-használaton és újabb digitális tartalmak fejlesztésén kellene alapulnia. Másfelől részben illúziókat kergetünk akkor, amikor a hormonális függőségre optimalizált online „csodaországba” beteretelt gyermekeinktől önkorlátozást várunk.

Beszélünk róla, de mi, felnőttek sem vagyunk képesek az online kommunikáció bővületében mértéket tartani. Fontos tehát, hogy az újmédia-pedagógiában új utakat keressünk. Például beemeljük a hagyományos nevelés ideáit, azaz a teljes emberré nevelés eszközeit és céljait. A generációkutatók ezen a ponton szoktak arra inteni, hogy a saját szülői generációnk nevelési normáit ne erőltessük az új generációkra. A mértéktartás, a testi-lelki egyensúly, a játék és a mozgás öröme, a valóságos érzelmek és hús-vér kapcsolatok élménye azonban nem egy-egy generáció sajátos kulturális normái, mégis sokan a digitális korszak által már felülírt maradványnak tartják. A címben írt újmédia-pedagógia emberelvű jellege

A fő gond éppen a mennyiségi túltengés, mind a használat mértékét, mind a kommunikáció mennyiségét tekintve.

tehát arra utal, hogy ne a digitális világ felől, hanem a természetes emberi adottságok és evolúciós tapasztalatok felől ragadjuk meg a pedagógiai kihívást. Ne a „hogyan legyünk jó userek”, hanem a „hogyan maradjunk közösségi emberek a digitális korban” kérdése álljon a középpontban.

A digitális korszak „egyszemélyes közösséggé” deformálja az embert (Csányi Vilmos), a mai Z generációban még talán tudatosíthatjuk, hogy ez csak délibáb, ilyen nincs. Holnap már ők lesznek szülők és pedagógusok, tehát fordulóponthoz értünk.

S MIND EMBER, MERT AZ EGYRE KEVESEBB...

Ennek a szemléleti fordulatnak sokszoros jelentőséget ad az MI berobbanása a hétköznapiakba. A digitális kommunikációs terek sokaságával és gyorsaságával szemben ez idáig emberi lényünk védhetőnek tűnt. Ha ugyanis gondolkodó, tudatos és felelős fiatalok és majdan szülők, pedagógusok és persze felnőttek vagyunk, akkor emberi és közösségi kvalitásaink maradékai menthetőnek tűnnek. Ha az újmédia-pedagógia is az emberi értékek védelmére koncentrál, és kevésbé az újmédia legújabb szolgáltatásainak használatára, akkor jó úton járunk.

Az MI feltörekvő képessége és szolgáltatása ma az, hogy a mindennapi feladatainkban is helyettünk gondolkodik, tervez, dönt és intézkedik. Az újabban publikált Chat GPT-4o alkalmazás egy mindentudó beszélgetőtárs komoly empatikus képességekkel. A jövő az emberszerű MI-asszisztensek 0–24 órás hétköznapi használatáról fog szólni. Minden jelenlegi aggodalmunk sokszorosára nőhet, ha gyermekeink és mi magunk is az MI bűvkörébe kerülünk. Az MI ugyanis arra csábít majd minket, amire egyre fogékonyabbak vagyunk egyre kuszábbnak tűnő világunkban: „Ne gondolkodj, majd az MI megteszi helyetted! Ne dönts, majd az MI megoldja!” Az új mákony az ember helyett gondolkodó, alkotó, beszélő, tervező és intézkedő MI lesz.

„Az embereket rá kell ébreszteni biológiai, érzelmi és közösségi lényegünkre és a természeti világ csodájára.”

Mit kezd magával a lényegtől, azaz a gondolkodástól és a szellemi alkotás küzdelmétől és örömetől önmagát megfosztó ember? Mivé lesznek azok a gyermekek és kamaszok, akik úgy nőnek fel, hogy a gondolkodás, a tanulás és alkotás erőfeszítéseit áthárítják az MI-re, és érzelmi küzdelmeik megélése helyett az MI-hez menekülnek? Aldous Huxley mindezt megírta egy évszázaddal ezelőtt a Szép új világ című disztópiájában, amelyben az ember már elbukik.

Szathmáry Eörs evolúcióbiológus akadémikus az MI-t egy új fajként jellemzi, amely az evolúciós tapasztalatok szerint túlélési versenybe kezd az emberi fajjal és a korábbi technológiákkal. Szinte biztos, hogy éveken belül „bekebelezi” az újmédia jelenkori szolgáltatásait, mert azok kevésbé intelligensek. Csak „Ő” lesz, és a lényeg, hogy végül az MI-t mi magunk emelhetjük az ember helyére, ha átadjuk számára a gondolkodás és a döntés felelősségét a mindennapokban is. Az iskolák és a szülők óriási felelőssége felismerni, hogy a legfontosabb feladat lesz: hogyan álljunk ellen, és hogyan vétezzük fel a gyermekeinket az MI csábításával szemben? Ha nem tesszük, a „hatékonyság totalításának” (Jacques Ellul, 1964) bővületében élő ember számára mindez az utolsó felvonást jelentheti a sok évezredes „em-

beri tragédiában”. „Első, utolsó ember a világon: Szeretném tudni, hogy bukott fajom?” (Madách Imre: Az ember tragédiája, 14. szín). Jelen cikk szerzőjének kisregénye, Az ember utolsó története (2019) a Madách Imre víziójából „hiányzó” 16. színbe viszi el az olvasót. Ha elolvassák, kiderülhet, hogy mégis van remény az emberiség számára.

TERMÉSZETES KÜZDELEM...

Összegezve tehát, a jelen és a jövő újmédia-pedagógiájának nem az újmédiát és az MI-t ügyesebben használó és jobban kiszolgáló embert kell nevelnie, hanem ráébreszteni biológiai, érzelmi és közösségi lényegünkre és a természeti világ csodájára, mint az MI-vezérelt újmédiától megvédendő értékekre. Felkészíteni, hogyan kezeljük bölcs (sapiens) emberként az újmédia csábítását és az MI varázslatát, amely mögött profitéhes vállalatok figyelnek minket. A gondolatfonal végén a kiinduló kérdéshez érve: használhatja-e a ChatGPT-t a nagykasza a házi feladathoz? Ne használja! Miért? Mert emberi lényünk: „a küzdés maga”, és csak a küzdés útja adja meg a boldogság esélyét. Az ember jövője ennek pedagógiai felismerésén és megvalósításán múlik.

Kis Norbert

TÚL A 18-AS KARIKÁN

A KUTATÁSOK SZERINT MANAPSÁG A GYERMEKEK AKÁR MÁR ÓVODÁSKORBAN IS TALÁLKOZHATNAK PORNOGRÁF VIDEÓTARTALMAKKAL, AMI SÚLYOS, TÖBBSZÖRÖSEN TRAUMATIKUS HATÁSSAL LEHET EGYÉNI ÉS SZOCIÁLIS FEJLŐDÉSÜKRE. MIÉRT VANNAK NEHEZEBB HELYZETBEN A FIATALOK AZ OKOSESZKÖZÖK KORÁBAN, MINT KORÁBBAN BÁRMIKOR? MIT TEHETÜNK, HA SZERETNÉNK MEGVÉDENI ŐKET? MILYEN ÉLETRE SZÓLÓ KÁROKAT OKOZNAK SZÁMUKRA A MAI FELNŐTTFILMEK? HOGYAN SÉRÜLNEK A FIÚK ÉS HOGYAN A LÁNYOK? ILYEN ÉS HASONLÓ KÉRDÉSEKRŐL BESZÉLGETTÜNK **DR. HEVESI KRISZTINA** PSZICHOLÓGUSSAL.

NÉVJEGY

DR. HEVESI KRISZTINA

Pedagógus, sport-, egészségfejlesztő és szexuál-szakpszichológus, alapidiplomája közgazdász. Az ELTE PPK Személyiség- és Egészségpszichológiai Tanszék és az ELTE PPK Egészségfejlesztési és Sporttudományi Intézet oktatója. Egyik fő kutatási területe a szexuálpszichológia, több könyve is megjelent a témában, melyekben bemutatja napjaink szexualitással – és tágabban véve: párkapcsolatokkal – összefüggő tévhiteit és problémáit.

Rendszeresen nyilatkozik a legkülönbözőbb médiaplatformokon, közvetlen hangvételű, ugyanakkor mély szakmaiságon alapuló interjúi sokak számára nyújtottak segítséget abban, hogy felismerjék esetleges elakadásait, és elinduljanak az egészséges szexualitás útján. Több mint kétszázezren követik TikTok-csatornáját, edukatív videóiban közérthetően beszél a szexuális élet minden testi-lelki velejárójáról. A Facebookon, az Instagramon és a YouTube-on is aktív tartalomgyártó.

A pornó olyan normákat és sztereotípiákat plántál a nézők fejébe és lelkébe, ami akár személyiségtorzuláshoz is vezethet.

Mi okozza napjainkban a legnagyobb problémát a fiatalok szexuális fejlődésében?

Hadd kezdjem a választ egy látszólag távoli példával... Azt gondolom, az evés és a szexualitás sok szempontból nagyon hasonló egymással. Rengeteg mozgásszervi, illetve a túlsúly következtében, annak szövődményeként fellépő betegséggel küzdünk a mai korban. Hogy miért? Mert az emberi test nem arra az életmódra van kitalálva, ahogy most élünk. Anno kergettük akár napokig is a vadállatokat — legyen az mamut vagy valami kisebb rohangáló —, és elégettünk vele, mondjuk, nyolcezer kalóriát, a húsból pedig hozzájutott a törzs hús-

ezerhez. Ma ötven kalóriáért hívjuk a liftet és beülünk a kocsinkba, majd egy bevásárlásnál a kosárba pakolunk nyolcvanezret. Felborult az egyensúly. Ahogy a testünk nincs a mai modern, ücsörgő életmódra huzalozva, úgy a szexualitásunknak sem tesz jót az, hogy az interneten bárhol és bármikor, csupán néhány kattintással pornográf anyagokat találunk, ráadásul szinte végtelennek tűnő kínálattal.

Még pár évtizeddel ezelőtt is egészen más volt a helyzet. A fiúk nagy titokban mutogatták egymásnak az olyan magazinokat, mint a Playboy vagy a CKM, apa pedig leosont a videótékába, körülnézett, hogy nincs-e ott a szomszéd, majd betette két

mesekazetta közé a videóját, és sietve fizetett. Mindez semmi problémát nem okozott, színesítette kicsit a fantáziát. Ma viszont számos káros hatása van annak, hogy a pornográf tartalom ennyire könnyen és ilyen nagy mennyiségben hozzáférhető.

Mivel okozzák a legnagyobb kárt a mai felnőttfilmek?

Az a világ, amelyet ezek a videók bemutatnak, mérhetetlenül hamis. Szinte nem látni bennük természetes idomokat, ami egészen lehetetlen irányba tolja el az elvárásokat, és olyan genitális testképzavaroknak ágyaz meg, amelyek egyébként meg sem jelennének. Korábban soha nem fordult volna meg az

emberek fejében, hogy a nemi szerveik nincsenek a legnagyobb rendben, és teszem azt kisajakplasztikára vagy herevasalásra lenne szükségük. Sem a filmek szereplői, sem az azokban látott pózok, illetve a nagy amplitúdójú, minél látványosabb technikák nem a valóságot reprezentálják. Életszerűtlen kameraállásokból és szögekből látjuk az aktusokat. Ha egy szűz fiú ezen nő fel, és ezt szokja meg, akkor nagy csatlódás lesz neki az első együttlét, mert ott mindössze egy arcot fog látni, vagy esetleg egy hajas fejbőrt hátulról.

Milyen problémákat okoz mindez?

Ha valaki rendszeresen, nagy mennyiségben fogyasztja ezeket a tar-

talmakat, az rendkívül megemeli az ingerküszöböt: egyre változatosabb, egyre extrémebb, akár egészen vad dolgokat keres majd, és a szexualitás már nem két ember kapcsolatáról szól többé, hanem valami egészen másról. Mert mi az, ami hiányzik a felnőttfilmekből? Az érzelmek. A mai pornó a nyers szexualitás explicit kifejeződése. A legtöbb dolog, amit ezekben a videókban látunk, nem valószínű, hogy egy párkapcsolatban, ami egy idő után odáig vezethet, hogy a partnerrel való szex unalmassá válik. Amúgy is nehéz egy tartósan monogám kapcsolatban ugyanazon az izgalmi szinten tartani az együttléteket, a pornó pedig annyira elvisz bennünket egy másik irányba, hogy

sokkal nagyobb lesz a másikkal szemben támasztott elégedetlenség, egyre inkább leminősítjük majd a partnerünket. Különösen igaz ez a férfiakra, őket a rendszeres pornónézés jobban kiviszi a párkapcsolati szexből, mint a nőket. Számukra a látvány a fontosabb, míg a nőknél inkább annak a megélése a vágykeltő, hogy ők a vágy tárgyai, ezért nem szippantják be őket annyira ezek a videók.

Milyen veszélyeket jelent mindez a fiatalokra nézve?

Néhány évtizede, amikor az egész család egyetlen közös számítógépen internetezett, sokkal könnyebb dolguk volt a szülőknek, ha meg akarták

A kisgyerekek számára minden, amit ezekben a videóknak látnak, játék, betekintés a felnőttek világába – nem értik a következményeket.

védeni a gyerekeiket ezektől a tartalmaktól. Az okoseszközök elterjedésével viszont a pornográf videók ma már bárhol, bármikor elérhetők. Hiába van ott rajtuk esetleg az elrettentő 18-as karika, nem nagyon láttunk még olyan serdülőt, akinél ez működött volna, és a jel láttán azt mondta, nem kattintok tovább, mert ez nem nekem való. A kiskamaszok egyre korábban találkoznak a pornográfival: a számítógépek és a széles sávú internet megjelenése nagyjából 11 éves korra tolta le a korhatárt, az okoseszközök megjelenésével pedig még lejjebb ment az életkor.

Néha egészen extrém esetekkel is találkozom: egy ötéves kislá-

nyúknak például a nyolcéves bátyja mutatott a telefonon egy orális szexet bemutató videót. A kicsinek nagyon tetszett, amit látott, izgalmas játéknak tűnt számára, és elhatározta, hogy másnap az oviban ő is ilyet fog játszani a csoporttársaival. A kislányokat azonban nem sikerült rávennie – de a kisfiúkat igen... El lehet képzelni, mekkora riadalom lett az intézményben, természetesen jogosan. De fontos értenünk, hogy a kisgyerekek számára minden, amit ezekben a videóknak látnak, játék, betekintés a felnőttek világába – nem értik a következményeket. Nem is várhatjuk tőlük.

A fiúk és a lányok egyformán veszélyeztetettek?

A fiatal lányokat általában sokkolják ezek a tartalmak, a fiúk viszont izgalmasnak találják őket. Akár nagyon fiatalon is rá tudnak szokni – 11 évesen már lehetnek rendszeres pornófogyasztók. A serdülő fiúk jobban kiszolgáltatottak a hormonoknak, volt olyan kamasz kliens, aki akár napi 8-9-szer is használta ezeket a filmeket. Jellemző erre a korosztályra, hogy keresik az izgalmakat, sokszor versengenek például abban, hogy ki talál minél szélsőségesebb, extrémebb tartalmat. Ráadásul nem nagyon van még önkontrolljuk, nem képesek magukat visszafogni, azonnali ingerekre és jutalmakra vágnak.

Azért nagyon veszélyes ez a folyamat, mert a szexuális izgalmat idővel már csak egyre extrémebb látvány tudja majd számukra csillapítani. Kritikus időszak a serdülőkor a perverziók kialakulásának szempontjából is: ha ilyenkor szoknak hozzá szélsőséges tartalmakhoz, azok egy életre beleégnek az idegrendszerükbe, és domináns képekként meg is maradnak. Ezek lesznek az elvárt és preferált ingerek a későbbi szexuális életükben, fantáziáikban.

És van még egy nagyon veszélyes jelenség, amelyről eddig nem beszéltünk. A Pornhub 2023-as kimutatásai szerint a hentai-videók voltak a legnépszerűbbek az oldal látogatói

körében. Ezek a rajzolt pornográf filmek úgymond szupernormális ingert jelentenek, sem testarányaiban, sem pedig az emberi viselkedés szintjén nem leutánozhatók a való életben. Ha egy fiatal sok ilyen tartalmat néz, az könnyen vezethet odáig, hogy egy másik ember már egyáltalán nem fogja lekötni szexuálisan, nem okoz neki semmilyen örömet a valódi együttlét.

Hogyan lesznek képesek életük első párkapcsolatát kialakítani azok a fiatalok, akik már ennyi mindent láttak?

Nagyon nehezen. Statisztikailag kimutatható, hogy a kamaszoknál évről évre kevesebb a párkapcsolat, és sok-

kal több ma a szűz fiatal, mint ötven évvel ezelőtt. Régebben elmentek ott-honról, és sok időt töltöttek a kortársaikkal, volt tere az ismerkedésnek, az első szexuális próbálkozásoknak. Ma ki sem kell mozdulniuk a lakásból: ön-bizalom-építésként csetelhetnek bárkivel, és elvesz az az alapvető hajtóerő, hogy udvaroljanak, szerelemben essenek és szexeljenek a másikkal, hiszen a felnőttfilmek minden igényüket kielégítik, a legmagasabb szinteken. A pornó kiváló stresszlevezető és unaloműző, azonnali izgalmat kínál, nem kell udvarolni, nem fájdul meg a feje, nem kell rá odafigyelni. Mindez azt eredményezi, hogy a fiatalokból eltűnik az arra való motiváció, hogy udvaroljanak, ismerkedjenek.

Nagyon fontos a prevenció.
Tudatosítani kell a fiatalokban,
hogy a pornófilmek világának semmi
köze a valósághoz.

Ha pedig mégis kimerészkednek a szobájukból, gyakran előfordul, hogy az első próbálkozásuk csalódásba torkollik a pornó által felépített magas igényrendszer miatt, és ez jó időre elveszi a kedvüket a valódi kapcsolattól, visszamenekülnek az internet „biztonságos” világába.

Azt szoktam mondani, hogy a pornó a szexuális életünk csokoládéja. Anynyira magas izgalmi szintet ad, olyan szinten túltelít, hogy rengeteg libidó vész el a felnőttfilmekben, amelyeknek a párkapcsolatokban lenne a helyük. Gyerekkorunkban mindig azt mondták: ne egyél édességet, mindjárt jön az ebéd, amely egészséges, változatos, és építi a testünket. De ha előtte

csokit eszünk, akkor nem kívánjuk. Pont így működik a pornó.

Mit tehet egy szülő, ha azt szeretné, hogy a gyerekének később egészséges szexuális élete legyen?

Nagyon fontos a prevenció. Beszélgetni kell velük arról, hogy látnak majd olyan filmeket, amelyekben meztelen felnőttek vannak, és fontos, hogy tudják, hogy ezek pont olyanok, mint a kaland- vagy akciófilmek: amit itt látnak, az nem a valóság. Ahogy a való életben nem lehet egy repülőgép szárnyán utazni, úgy ezek a filmek is tele vannak eltúlzott dolgokkal, amelyeket azért fontos elkerülni, mert megnehezítik azt, hogy érzelme-

ken alapuló párkapcsolatuk legyen és szerelembe essenek.

Persze a beszélgetés mellett érdemes olyan programokat használni az okos-eszközökön, amelyek blokkolják a felnőtt-tartalmakat. Teljesen nem tudjuk kivédeni, hogy találkozzanak ilyen videókkal a gyerekek, mert az iskolában mindig lesz olyan osztálytárs, aki megmutatja nekik, de nagyon nem mindegy, hogy egy kiskamasz mennyi időt tölt pornográf tartalmakkal: néha lát csak egy-egy ilyen, vagy esetleg 3-4 óra megy el a napjából felnőttfilmek nézésével. Az mindig intő jel, ha egy fiatal éjjel sokáig ébren marad. Az éjszakai netezés semmiképpen sem jó: nemcsak azért, mert nagy

a veszélye, hogy a gyerek kéretlen tartalmakat fogyaszt, de ebben a nap-szakban sokkal nagyobb eséllyel válnak szexuális ragadozók áldozataivá is a fiatalok. Érdemes erre már egészen korai életkorban egy házirendet kialakítani.

2022-ben jelent meg a TikTok titkok című könyve, amely kifejezetten azzal a céllal született, hogy segítsen a serdülőknek eligazodni a 21. századi szexualitás útvesztőiben. Miért érezte fontosnak megírni ezt a könyvet?

Úgy gondolom, a mai serdülők egyáltalán nem rosszabbak, mint a tíz, húsz vagy kétszáz évvel ezelőttiek.

Ugyanúgy az a vágyuk és a céljuk, hogy örömet okozzanak a másíknak, csak nem tudják, hogy azok a tartalmak, amelyeket ma kapnak, nem a helyes utat mutatják nekik. Sőt, épp ellenkezőleg! Rettenetesen károsak. Olyan szinten ömlenek 11-12 éves koruktól a nyakukba a válogatás nélküli extrém képsorok, hogy nem könnyű ép lélekkel, ép érzelmekkel eljutni az első párkapcsolatig. Arról kevés szó esik, hogy mit vesz el a pornó. Csak azt látják, hogy mit ad.

A könyvben könnyed hangvétellel mesélek nekik az egészséges szexualitásról — figyelembe véve, hogy egy serdülő hány karaktert képes és hajlandó elolvasni. Szerettem volna,

hogy legyenek funkcionális ismereteik saját maguk és a majdani partnerük anatómiai működéséről, hogy legyen esélyük észrevenni, miben hazudnak a pornófilmek, és hogy ennek a torzításnak mi a következménye. Az a tapasztalatom, hogy ha a fiatalok látják, hogy tényleg úgy vannak a dolgok, ahogyan elmondom, a későbbiekben jobban odafigyelnek, hiszen ők jót akarnak — maguknak és a másíknak is. Csak éppen téves információt kapnak.

Honnan tudnák a fiúk, hogy nem jó a lányoknak a nagy amplitúdójú, kötődés- és érzelemmentes, sokszor erőszakos szex, ha a felnőttfilmekben azt látják, ezt így kell csinálni, és hogy a nők ezt élvezik?

“ Az a tapasztalatom, hogy ha a fiatalok látják, hogy tényleg úgy vannak a dolgok, ahogyan elmondom, a későbbiekben jobban odafigyelnek, hiszen ők sem akarnak ártani – sem maguknak, sem a másoknak. ”

A pornófilmek egészen valótlannul ábrázolják a női szexualitást. A lányoknak gyakran fájdalommal jár ez a durva, előjáték nélküli együttlét, ami könnyen vezet akár vaginizmus kialakulásához is, melynek folyamánként fizikailag képtelenné válhatnak a szeretkezésre. Ráadásul nem csupán a fájdalomtól való állandó félelemmel és az intimitás hiányával kell megküzdeniük, hanem azzal is, hogy ha nem azokat a hamis és eltúlzott reakciókat adják, amelyeket a pornósztárnésznők, nem lesznek elég izgalmasak a partnerük számára, aki mást választ helyettük.

Milyen életkortól ajánlja a könyvet?

Sok múlik az egyéni érettségen, de a fiúknak alapvetően 14 éves korban

adnám a kezükbe, a lányoknak két évvel később. Persze lehetnek olyan szélsőséges esetek, amikor korábban is indokolt. A problémákat könnyebb megelőzni, mint kezelni. Annyi téves információt kapnak a mai fiatalok... Szeretném, hogy ne azt a sémát akarják tovább vinni, amelyet a filmekben látnak, mert úgy szinte biztos, hogy kudarcok érik majd őket. Ha a pornó hazugságait állandósítjuk, pont azt veszítjük el, amit keresünk – azt, hogy hogyan adhatunk örömet a másoknak, és hogyan tudunk mi is fontosak lenni annyira, hogy örömet akarjanak okozni nekünk.

Németh Mónika

TIKTOK TITKOK

– Amit az algoritmus letiltana

Dr. Hevesi Kriszta a TikTokon működtet népszerű szexuálszichológiai ismeretterjesztő csatornát, ám az algoritmus gyakran épp a legfontosabb videókat tiltja le mint szabályzatba ütköző, „illetlen” tartalmakat. Ebben a könyvben azonban nincsenek tabuk!

Tudományosan megalapozott és naprakész ismereteket kínál

– szexről, párkapcsolatról (és ezek zavarairól), online ismerkedésről, pornóról – és a témához kapcsolódó legaktuálisabb jelenségekről, problémákról...

– tömören, informatívan és humorosan...

– serdülőknak, fiataloknak és idősebbeknek – egy szóval mindenkinek.

EGY ASZTAL - EGY ELLENTÉT

Korlátozó és megengedő anyuka. Autós és biciklis. Gazdag és szegény. Túlsúlyos és anorexiás. Vadász és vegán. Mit tud mondani egymásnak két olyan ember, akikről elsőre azt gondolnánk, nagyon más fénytörésben látják a világot? Hogyan beszélnek ugyanarról a témáról, egészen más nézőpontból? Mennyire különbözünk egymástól mi, emberek? Az Egy asztalnál YouTube-csatorna videói arra a kérdésre keresik a választ, hogy merre billen vajon a mérleg nyelve: mi a több, ami széthúz, vagy ami összetart?

Belép egy stúdióba két ember. Nem tudják, pontosan miért vannak ott, vagy épp azt, hogy ki a másik. Egy női hang köszönti őket a vezérlőből, és azt kéri tőlük, szereljenek össze egy asztalt, vagy főzzenek meg közösen egy egyszerű ételt. Hozzáfognak a feladathoz, ki-ki a maga személyisége és kvalitásai szerint. Közben beszélgetni kezdenek... Előbb csak a gasztronómiáról vagy a bútorszerelésről, majd az is kiderül, miért épp ők ketten vannak a stúdióban: mert van valami, amiben a szöges ellentétei egymásnak.

Az elmúlt évek magyar YouTube-jának egyik legizgalmasabb kísérlete, az Egy asztalnál egy egyetemi feladatból nőtte ki magát. Babaitisz Jorgosz, Gabnay Máté és Márky Anna a Színház- és Filmművészeti Egyetem televíziós műsorkészítő osztályában ismerték meg egymást 2019-ben, a találkozásból pedig mára három népszerű YouTube-csatorna is született, az Egy asztalnál, a Sávlekötő és a Collabor – illetve az ezek mögött álló produkciós cég, a Kráss Kontent.

„Az Egy asztalnál és a Sávlekötő koncepciója nagyjából egyszerre fogalmazódott meg bennünk, mindegyik egy féléves egyetemi feladatból nőtte ki magát – meséli a kezdetekről Márky Anna, a Kráss Kontent főszerkesztője és kreatív producere. – A közös kávézások alatt hamar kiderült, hogy Máté-

val mindketten sok olyan tartalmat nézünk, amely így vagy úgy az emberi természet működését piszkálja meg kicsit. Nem sokkal később megkaptuk Koós György tanárunktól azt a feladatot, hogy csináljunk két többkamerás produkciót. Az egyiknél kikötés volt, hogy zenei témájú legyen. Ez lett a Sávlekötő. A másiknál pedig teljesen szabad kezet kaptunk.”

„Fél évünk volt rá, hogy kitaláljuk, hogyan lehet ez a két projekt valóban a miénk – valami olyan, ami azt tükrözi, hogy mit gondolunk fontosnak, mit szeretnénk elmesélni a világból – veszi át a szót Gabnay Máté, a műsorok rendezője, vágója és producere. – Sok német tartalmat fogyasztok, így jött velem szembe egyszer egy hasonló formátum, amelyben két ellentétes karakter beszélgetett úgy, hogy az elején ezt még nem tudták egymásról. Izgalmas volt az ötlet, először csak arra gondoltunk, nézzük meg, technikailag meg tudunk-e csinálni egy ilyet. Minél jobban beleástuk aztán magunkat, annál inkább azt éreztük, hogy a hazai YouTube-on is lenne szükség és igény olyan tartalomra, amely arra épül, hogy teljesen civil szereplők beszélgetnek egymással olyan dolgokról, amelyek mindannyiunkat érintenek. Aztán már csak azt kellett kitalálni, hogyan lehet az alapötletet számunkra és a magyar YouTube-közönség számára is fontos kérdésekkel megtölteni.”

„Azt éreztük, hogy a hazai YouTube-on is lenne szükség és igény olyan tartalomra, amely arra épül, hogy teljesen civil szereplők beszélgetnek egymással olyan dolgokról, amelyek mindannyiunkat érintenek.”

Már az első hetekben sejtették, hogy jóval több rejlik ebben a koncepcióban, mint egy iskolai feladat. 2021 májusában forgatták le az első pilotepizódot, majd közel egy évet kellett várniuk arra, hogy – az időközben megszerzett szponzori támogatásnak köszönhetően – egy teljes évad felkerülhessen a YouTube-ra. Az Egy asztalnál csatornának ma több mint 52 ezer feliratkozója van, és akad olyan videójuk, amely milliós megtekintésnél jár. Eddig 16 tabuk nélküli, hol meglepő, hol megható, de minden alkalommal elgondolkodtató beszélgetést követhettek végig a nézők a legkülönfélébb ellentétekről – melyekről néha az derült ki, hogy valóban kibékíthetetlenek, máskor pedig az, hogy a látszólagos különbségek mögött több hasonlóság lapul, mint elsőre gondolnánk.

„Szerkesztőként nagyon izgalmas kihívás a casting folyamata – mesélte Anna –, hiszen úgy kell megtalálnunk a legmegfelelőbb szereplőket, hogy alig árulhatunk el nekik

SÁVLEKÖTŐ ÉS COLLABOR

A Sávleköttben Babaitisz Jorgosz, más néven Lil Frakk, az új hullámos hiphop-generáció népszerű előadója keresi a választ a kortárs magyar zenei szcéna izgalmas alkotóival arra a kérdésre, hogy mitől lesz felkapott egy dal. A videókból kiderül, hogyan készít dalt Azahriah, a Carson Coma, a Wellhello, a Bohemian Betyars, Beton.Hofi vagy éppen Deva – közösen és kamerák előtt szedik darabokra az előadók és a zenekarok legnépszerűbb számain. Sőt! Az ötödik évadban emelték a tétet, és tehetségkutatót indítottak saját dalos alkotóknak. A csatornának közel 30 ezer feliratkozója van.

Hasonlóan izgalmas kísérlet a Collabor, ahol a Kráss Kontent csapata feltörekvő influencereket hoz össze a legnagyobb márkákkal, hogy megmutassák, mi van a #reklám mögött, vagyis milyen szempontok alapján születik napjainkban együttműködés a brandek és a tartalomgyártók között.

valamit arról, mi történik majd velük a stúdióban. Csak így történhet meg az a néha döbbenet, néha inkább kíváncsi egymásra csodálkozás, ami a műsor felütését adja. Igyekszünk persze minden esetben annyira etikusak maradni, amennyire az egy ilyen formátumnál lehetséges:

az, amennyit elmondunk, amennyit elmondhatunk nekik, mindig igaz. Tudják, hogy társadalmi témákról lesz majd szó. Nagyon érzékeny és fontos kérdésekkel kapcsolatban osztják meg a véleményüket velünk és egymással, nem szabad, hogy azt érezzék, mi ezzel a bizalommal visszaélünk. Egyetlen olyan epizód volt, ahol nem csupán amiatt volt feszültséggel teli a levegő a forgatás után, mert valódi vita támadt a szereplők között, hanem azért is, amiért nem mondtuk el előre a teljes igazságot a beszélgetésről. Mindkét szereplő attól tartott, hogy a végső anyagban az ő nézőpontja lesz majd szélsőségesnek beállítva. Amikor részletesen elmeséltük nekik, hogy a műsorkészítők szándékunk épp az ellenkezője, és egyenlő felek párbeszédében gondolkodunk, megnyugodtak. Azt hiszem, ez a feszültség sem abból fakadt, hogy mi hogyan viszonyultunk hozzájuk a casting alatt, hanem inkább abból, hogy az embereknek sok negatív tapasztalatuk van azzal kapcsolatban, hogy milyen etikai határokon képesek átlépni műsorok.”

Eddig 16 tabuk nélküli, hol meglepő, hol megható, de minden alkalommal elgondolkodtató beszélgetést követhettek végig a nézők a legkülönfélébb ellentétekről.

A videók egyik legnagyobb ereje és újdonsága abban rejlik, hogy nem szakértői álláspon-
tokat hallgatunk egy hétköznapi vagy éppen társadalmi kérdés kapcsán, hanem civilek képviselik a saját véleményüket. A szereplők olyan emberek, akik

a magánéletükben – a szűkebb közegükben vagy épp a social media platformjaikon – is fontosnak tartják, hogy beszéljenek a szóban forgó dolgokról. Kiválasztásuk jellemzően egy több hónapos folyamat, a felvételt nagyon sok beszélgetés előzi meg – bár volt olyan szélsőséges eset is, hogy egy nap alatt kellett új szereplőt találniuk, mert a stúdiózás előtti napokban baleset érte az egyik kiválasztott alanyt. Az Egy asztalnál videóiban nincs műsorvezető, nincs moderátor, nincsenek keretek – a vezérlőből maximum akkor érkezik néhány, a témához kapcsolódó felvetés, ha tovább kell lendíteni a kommunikációt. A kétórás beszélgetésekből végül egy 30 és 50 perc közötti hosszúságú videó kerül fel a YouTube-ra.

A platform közönsége gyorsan visszaigazolta, hogy van létjogosultságuk ezeknek a beszélgetéseknek, a videókból készített shortsok pedig a TikTokon is nagyon népszerűek. „Azt hiszem, az a legnagyobb titka a sorozat sikerének, hogy mindegyik témában ott van a néző is – még akkor is,

ha elsőre talán azt gondolta, hogy nem fontos számára egy adott kérdés-kör. A beszélgetést hallgatva azonban ő maga is véleményt formál, oldalt választ, vagy éppen középre helyezkedik. Minden részben olyan témákról esik szó, amelyeket a mindennapokban sokszor kerülünk, nem merünk beszélni róluk, mert talán attól félünk, hogy egyedül vagyunk a véleményünkkel, hogy nagyon máshogy gondolkodunk, mint mások. Ha viszont látunk egy videót, amelyben két ismeretlen ember ellentétes nézőpontból, de egymásra odafigyelve beszélgetni kezd valamiről, felmerül a kérdés: mi miért ne tehetnénk meg ezt a saját életünkben?” — mondja Anna.

A videókban a legkülönbélebb szereplők ülnek körül az asztalt: akadnak közöttük olyanok, akik nagyon konkrét elvek alapján határozzák meg az identitásukat, és olyanok is, akiket nyitottabb, megengedőbb hozzáállás jellemez. Mások az életkörülményeik, az életkoruk, a traumáik, más az életük. A hangsúly nem azon van, hogy miért olyanok, amilyenek. A műsor azt szeretné megmutatni, hogy bár lehet, hogy nem mindig könnyű, de két ember utat találhat egymáshoz egy beszélgetésben akkor is,

A videókban egy körülbelül 25 fős stáb dolgozik, őket egészíti ki a szerkesztői és az utómunkacsoport, így nem a casting okozza az egyetlen nehézséget, amellyel fiatal tartalomgyártóként szembe kell nézniük.

ha gyökeresen az ellenkezőjét gondolják a világról.

„Volt egy epizód, amelyben egy katolikus pap és egy spirituális látó beszélgetett egymással. Két igen ellentétes nézőpont találkozott, végig érez-

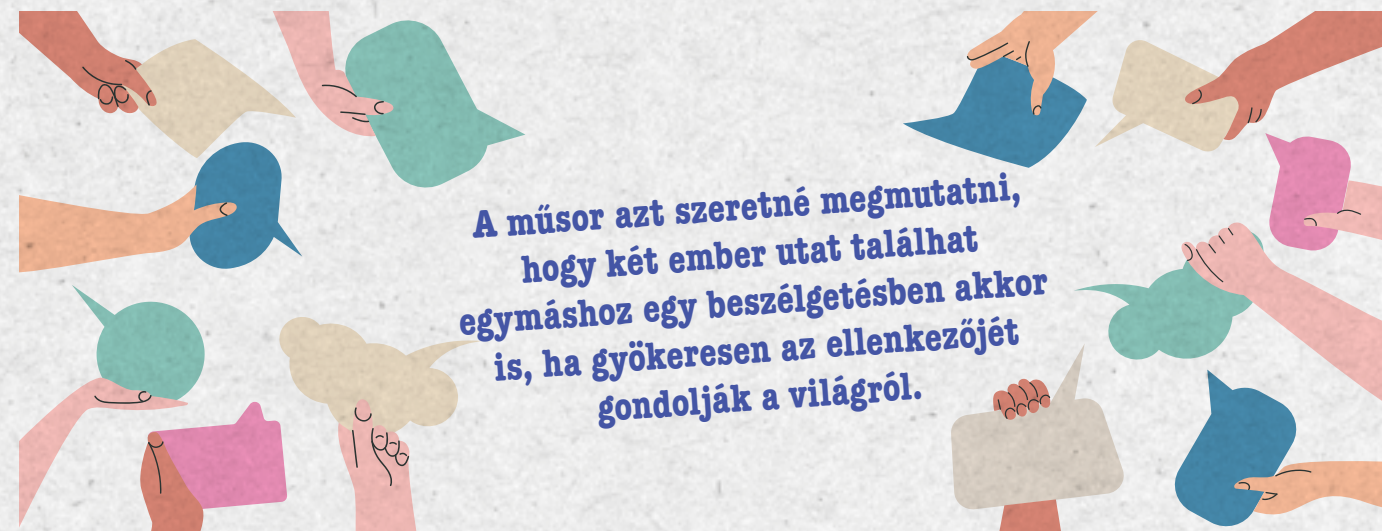
hető volt egy nagyon csendes, ámde erőteljes konfliktus, tapintható volt a feszültség, mégsem hagyták ott a stúdiót, nem álltak neki veszekedni egymással. És vannak olyan beszélgetések is, ahol pedig éppen az derül ki, hogy a különbözőség csupán látszólagos: abban a részben például, ahol egy magas nő és egy alacsony férfi találkozott egymással, arra ébreszthette rá a nézőket a beszélgetés, hogy bár látszólag nem is különbözhetnének jobban, belül pont ugyanazokkal a dolgokkal küzdenek. Vagy ott volt az a videó, amelyben egy idős és egy fiatal pár találkozott, és egyikük sem azt az életszemléletet mutatta, amit az életkoruk alapján vártunk volna. Nagy öröm, amikor azt érezzük, hogy ezek a beszélgetések segítenek ledönteni sztereotípiákat — ennél többet nagyon nem is kívánhatnánk műsorkészítőként” — mondja Anna.

Noha tanáraiktól és osztályfőnökeiktől, Máté Krisztától és Bárdos Andrástól is sok jótanácsot kaptak az elején, a legtöbb dolgot a saját bőrükön tapasztalták meg. Az Egy asztalnál videóin egy körülbelül 25 fős stáb dolgozik, őket egészíti ki a szerkesztői és az utómunkacsoport, így nem a casting okozza az egyetlen nehézséget, amellyel fiatal tartalomgyártóként szembe kell nézniük.

„Sok dologgal kellett egyedül megbirkózni, a szponzortalálás nehézségeitől egészen odáig, hogy az így kapott pénz valóban a leghatékonyabban hasznosuljon. Menet közben tanultunk meg saleselni, csapatot menedzselni, vezetőként funkcionálni — mondja Máté. — A Covid-járvány időszakában vágtunk bele ebbe az egészbe, amikor nagyon beszűkült a világ, és egyre nagyobb lett az érdeklődés a hasonló tartalmak iránt. Nagyon sok új skill szedtünk össze az elmúlt években, hibáztunk is persze sokat, de ennek köszönhetően fontos tanulságokat tudtunk levonni. Alapvetően kreatív emberek vagyunk, akiknek van mondanivalójuk, és szeretnék

a megrendelői és a nézői elvárások, az ötleteikben és a képességeikben bízva maguk vágtak bele abba a komplex feladatba, amit egy ilyen minőségű és összetettségű tartalomgyártás jelent. Mindez azonban nem csupán rengeteg kihívással jár, de nagy szabadságot is ad. Azáltal, hogy a YouTube-ot választották a műsoraik platformjának, a szponzorokon kívül nem kell senkinek megfelelniük, nem kell figyelniük például arra, hogy belesimuljanak egy televízió imázsába és műsorrendjébe. Szabadon mesélhetnek arról, amit fontosnak gondolnak. A videók alatt és a különféle social media felületeken érkező kommenteknek köszönhetően pedig rengeteg visszajelzést kapnak arról, mennyiben találkozik mindez az emberek érdeklődésével.

„Érdekes megfigyelni, ahogyan egyre több olyan csapat, olyan tartalom jelenik meg a YouTube-on, mint amiben mi is gondolkodunk, olyan műsorok, amelyeknek a komplexitása és az ezzel járó anyagi ráfordítás szinte megegyezik a tévés produkciókéval.

A műsor azt szeretné megmutatni, hogy két ember utat találhat egymáshoz egy beszélgetésben akkor is, ha gyökeresen az ellenkezőjét gondolják a világról.

azt eljuttatni a közösséghez, de mindez nem működne, ha nem építenénk közben mögé egy hátszínig. A Sávlekö-tőben például egy tévés összetettségű, 50-60 fős stáb dolgozik, muszáj, hogy fókuszáltak és rendszerezettek legyünk. Bármennyire fiatalok vagyunk is, mindannyiunk mögött van már munkatapasztalat — Jorgosz és én tanítottunk, Anna kommunikációs szakértőként dolgozott —, ismerjük az alkalmazotti létforma előnyeit és hátrányait, és úgy döntöttünk, megnézzük, mi van akkor, ha megpróbáljuk a saját utunkat járni. Még ha ez sokszor azt is jelenti, hogy sodródunk az árral...”

Ahelyett, hogy a korábbi bevett gyakorlatot követve az egyetem után televíziós csatornáknál helyezkedtek volna el, ahol rutint szerezhettek volna abban, hogy egy produkció gyártása során minek hogyan kell történnie, mik

Izgalmas, hogy egyre több televíziós szereplő is lehetőségekkel teli térként tekint erre a platformra, mert azt érzik, közvetlenebbül eljuthatnak a nézőkhöz, és akár egy másfajta közeget is meg tudnak szólítani, mint a képernyőkön keresztül — mondja Anna. — Produkciós céggként mi az eleje óta azt mondjuk, hogy nekünk alapvetően ötleteink és műsorkoncepcióink vannak, és ha ezekhez most éppen a YouTube a legmegfelelőbb terep, akkor arra megyünk. De ha egyszer majd a Netflix lesz ez a felület, vagy egy olyan platform, amely ma még nem is létezik, akkor oda fogunk tartalmat gyártani. Abban hiszünk, hogy ha van mondanivaló, és kitalálunk neki egy formát, akkor az meg fogja találni a helyét a világban.”

Németh Mónika

HAGYJA A POLITIKÁT MÁSRA!

→ AVAGY HOGYAN
GONDOLKODNAK A FIATALOK
AZ INFLUENCEREKRŐL?

Székely Levente írása

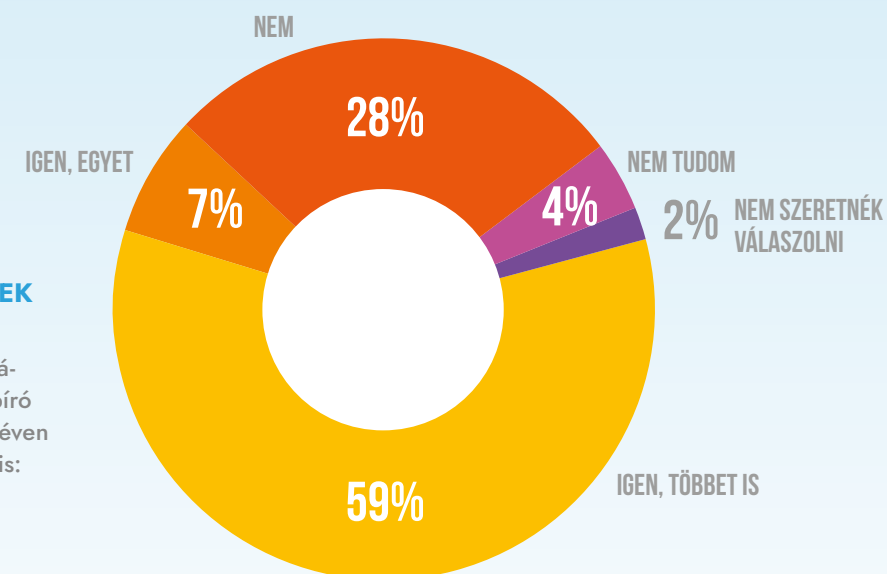

Sokan emlékezhetünk Zente, az SMA1- (spinalis muscularis atrophia) betegségben szenvedő kisfiú öt évvel ezelőtti történetére, aki számára az életmentő kezeléshez szükséges pénz közadakozásból állt össze. Arra talán már kevesebben emlékeznek, hogy a 700 millió forintnyi összeg rekordidő alatt gyűlt össze, amiben nagy szerepet játszott az, hogy számos influencer, youtuber, internetes híresség állt a jó ügy mellé. Zente története azt tanította meg, hogy Magyarországon is hatalmas potenciál van az influencers civil ügyek melletti kiállításában (is).

INFLUENCEREK/YOUTUBEREK KÖVETÉSE

Kérdés: Követsz a közösségi médiában ismert és befolyásoló erővel bíró személyt vagy személyeket, más néven influencers/youtubereket? Bázis: N=1000; százalékos megoszlás

A gyermekvédelemhez kapcsolódó, 2024. február 16-án tartott budapesti demonstráción az influencers százazres nagyságrendben voltak képesek az utcára hívni tömegeket, ami korábban a kormánnyal szembehelyezkedő politikai közösségnek a sok próbálkozás ellenére sem sikerült. A médiatörténeti és közéleti szempontból is példa nélküli esemény arra utal, hogy a közösségi média ismert arcai képesek a fizikai valóságba is átkonvertálni a virtuális terekben megszerzett figyelmi tőkét.

Az elmúlt időszakban jelentős médiafigyelem irányult az influencers közéleti kérdésekkel kapcsolatos megnyilvánulásaira, különös tekintettel a politikai véleményformálásban betöltött szerepükre. A politikai aktorok ugyan hazánkban is komoly figyelmet szenteltek a közösségi médiának, azonban látva az influencers aktivitást ösztönző képességét, sokakban megfogalmazódhatott a kérdés, képesek-e a tartalmukat előszeretettel fogyasztó fiatalok politikai nézeteit is formálni, képesek-e az online elköteleződést szavazatokban megtestesülő cselekvéssé konvertálni?

KÉPESEK MEGSZÓLÍTANI A FIATALOKAT, ÉS NEM BAJ, HA KERESNEK IS RAJTA

Az Ifjúságkutató Intézet kifejezetten az influencertartalmakra vonatkozóan készített 2024. év elején reprezentatív kutatást a 15–29 éves magyar fiatalok körében. Az 1000 fő megkérdezésével készült kutatásból megállapítható, hogy a fiatalok többsége követ influencers/youtubereket. A legtöbben egynél több influencert is követnek (59 százalék), de legalább egyet kétharmaduk (66 százalék). Különbőség mutatkozik meg a nemek tekintetében, a lányok/nők nagyobb arányban követnek influencers/youtubereket, és jellemzően

többet is követnek. A leginkább elkötelezett életkori csoportot a 18–24 évesek jelentik, akiknek közel háromnegyede (71 százalék) követ influencers/youtubereket.

Az influencers ritkábban állnak ki önzetlenül ügyek mellé, gyakrabban készítenek szponzorált tartalmakat, amelyeket a közönségük általában tolerál. A Ifjúságkutató Intézet által készített kutatás eredményei abba az irányba mutatnak, hogy az influencers hatása bár nem elhanyagolható, a fiatalok többsége továbbra is szórakozási céllal keresi ezeket a tartalmakat. Korábbi kutatásokból is látható volt, hogy az influencers követői elfogadják, hogy a tartalomgyártó tevékenysége során reklámbevételekre tesz szert. A megkérdezett 15–29 évesek bő fele (54 százalék) inkább vagy teljes mértékben elfogadhatónak tartja, ha egy általa követett influencer/youtuber terméket vagy szolgáltatást reklámoz.

AZ INFLUENCER INKÁBB NE POLITIZÁLJON

Azt gondolhatnánk, hogy a civil ügyek melletti kiállás anyagi hasznot ugyan nem hoz, de a hitelességet mindenképpen növeli, azonban ez nem ilyen egyszerű. Az Ifjúságkutató Intézet által megkérdezett 15–29 évesek közel harmada (30 százalék) szerint a társadalmi ügyek mellé kiálló influencers hitelesebbek, azonban közel ugyanekkora mértékű csoport (28 százalék) nem ért egyet ezzel az állítással. Az influencers társadalmi kérdésekben való véleményformáló magatartása megosztja tehát a fiatalokat. Akik több tartalomgyártót is követnek, magasabb arányban vélekednek úgy, hogy hitelesebbek az ilyen influencers (38 százalék), mint azok, akik távol maradnak az influencertartalmaktól (17 százalék). A megosztottság a nemek között

is jelentős, a nők bő harmada (35 százalék), míg a férfiak negyede (25 százalék) gondolja hitelesebbnek a társadalmi kérdésekben állást foglaló tartalomgyártókat.

A fiatalok szemében a társadalmi kérdések azonban semmiképpen sem azonosak a politikával. Korábbi kutatások azt mutatták, hogy a társadalmi kérdések iránt nyitott fiatalok jó része számára a politika mást jelent, mint a szó szótári alakja. A politika inkább a pártpolitikai iszapbirkózás, mintsem a társadalom problémáinak megvitatása, így aztán a politika a politikusok dolga, az influencer meg inkább ne politizáljon. Figyelemre méltó eredmény, hogy az influencereket követők körében is többen vannak azok, akik úgy vélekednek, hogy nem helyes, ha az általuk követett tartalomgyártó politikai kérdésekben is állást foglal (36 vs. 23 százalék), és úgy tűnik, hogy véleménykülönbség sem jellemző, a különböző társadalmi-gazdasági jellemzők nem mutatnak különbséget ebben a kérdésben.

Kiterjesztve a kérdést a követőkön túlra, megfigyelhetjük, hogy a 15–29 éves magyarországi fiatalok közel kétharmada (63 százalék) nem tartja fontosnak, hogy kiderüljön, milyen politikai nézeteket képvisel egy-egy influencer. Jellemző, hogy akik több tartalomgyártót is követnek, kevésbé érzik ezt fontosnak (10 százalék), mint azok, akik csupán egy influencer tartalmait követik (25 százalék), de esetükben is közel kétszer annyian vannak, akik nem tartják fontosnak megismerni követettjük politikai nézeteit.

Fontos megemlíteni, hogy az Ifjúságkutató Intézet kérdőíves felmérése még a 2024. február 16-án tartott budapesti de-

monstrációt életre hívó kegyelmi botrány kipattanása előtt zárult, így ez a konkrét ügy nem befolyásolhatta a válaszadókat.

NYOMOKBAN PÉLDAKÉPET IS TARTALMAZHAT

Az influencerek tartalmainak a direkt politikai üzeneteken kívül is lehet ideológiai tartalmuk, és biztosan közvetítenek értékeket és normákat. Már a kommunikáció maga, a nyelvhasználat is modellként szolgálhat a fiatalok számára. A nemzetközi kutatások azt mutatják, hogy a tartalomgyártók által közvetített értékek és normák nem minden esetben illeszkednek a szocializáció hagyományos tereiben, a családban vagy az iskolában közvetítettekhez. Többet ér-e az influencer, mint a szülő szava, válhat-e példaképpé a youtuber?

Az influencerek vagy youtuberek véleménye a megkérdezett 15–29 évesek ötöde (20 százalék) szerint a fiatalok számára fontosabb, mint a szülőké. A válaszadók fele (50 százalék) nem ért egyet ezzel a kijelentéssel, és ez a többségi vélemény. Az életkori kategóriák alapján vizsgálva a

kérdést megállapítható, hogy az életkor emelkedésével csökken az állítással egyetértők aránya, tehát míg a 15–17 évesek közel negyede (25 százalék), a 18–24 évesek 20 százaléka és a 25–29 évesek 14

százaléka ért egyet azzal, hogy saját nemzedékébe tartozó fiatalok számára az influencerek véleménye fajsúlyosabb, mint a szülőké.

A fiatalok többsége számára az influencer nem példakép (53 százalék), mindösszesen 16 százalék állította, hogy inkább vagy teljes mértékben egyetért azzal, hogy az általa követett influencer példakép (is). Fiúk és lányok számára egyforma mértékben lehetnek példaképek az influencerek, ugyanakkor életkor tekintetében jelentős különbségeket fedezhetünk fel. Jellemző, hogy a fiatalabbak hajlamosabban az általuk követett influencerre példaképként gondolni, a 15–17 évesek ötöde (22 százalék), a 18–24 évesek 17 százaléka, míg a 25–29 évesek 13 százaléka tekinti példaképének valamely követett influencert.

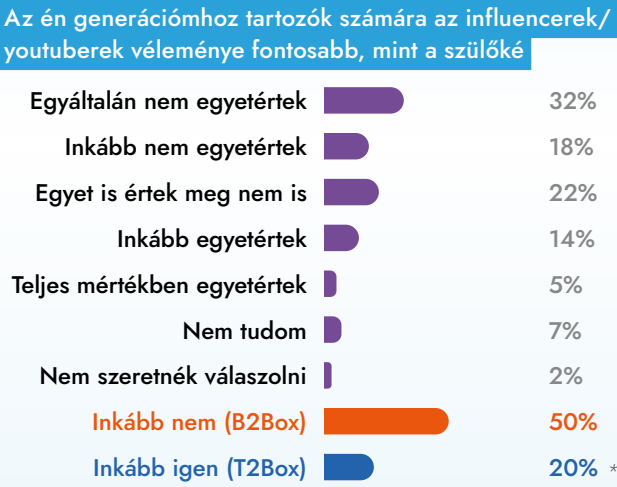
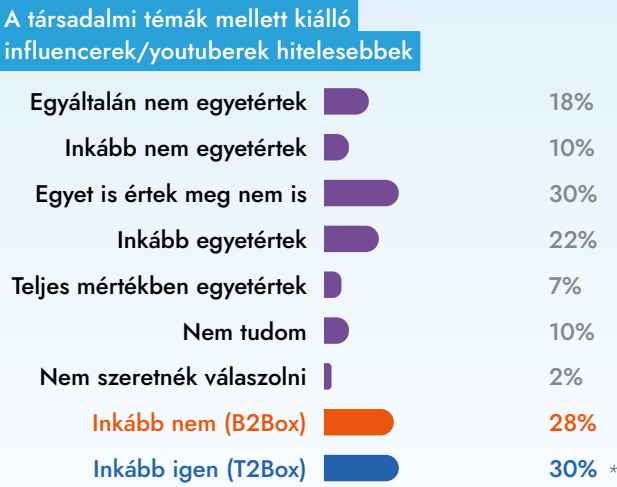
Összességében a magyarországi 15–29 évesek 7 százaléka állítja, hogy a nemzedéke számára az influencerek véleménye fontosabb, mint a szülőké, és egyben valamely általa követett tartalomkészítőt példaképének is tart, ami az ifjúság körében is megerősíti a személyes kapcsolatokat, elsősorban a család fontosságát.

VÉLEMÉNYEK AZ INFLUENCEREKRŐL

Kérdés: Mennyire értesz egyet...?
Bázis: akik követnek influencert; N=700; százalékos megoszlás

Kérdés: Mennyire értesz egyet...?
Bázis: N=1000; százalékos megoszlás

* kerekített adatok

HOGYAN SEGÍTSÜNK GYERMEKEINKNEK TUDATOS DIGITÁLIS POLGÁROKKÁ VÁLNI?

Ebben nyújt sokoldalú, informatív és inspiráló támogatást
a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság GYEREK A NETEN weboldala.

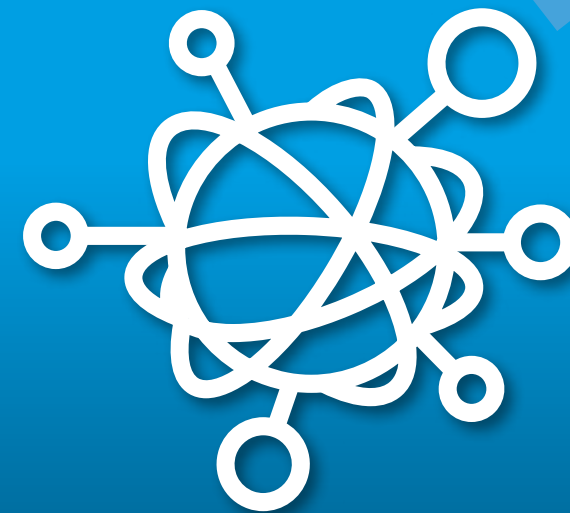
EGY OKOS OLDAL A SZÜLŐI MINDENNAPOKRA
EGYETLEN KATTINTÁSRA ÖNTŐL.

www.gyerekaneten.hu

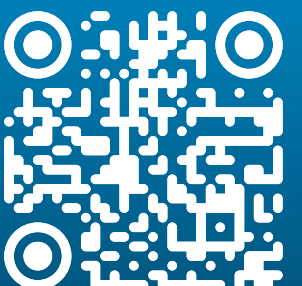

NMHH **net-coach** PROGRAM

Új szemlélet, új megközelítések...

ÚJMÉDIA
FELNÖTTKÉPZÉSI
PEDAGÓGIAI PROGRAM

A vibrant, stylized illustration on a blue background. A woman with dark hair in a ponytail, wearing a red long-sleeved shirt and yellow pants, is sitting on a large, tilted smartphone. She is holding a small, white, rectangular device with a red play button and a waveform, which is labeled 'PODCAST'. A white cord connects this device to a pair of yellow earbuds. The large smartphone she is sitting on has a black screen with a yellow and black striped pattern. Various icons are scattered around: a red play button, a green square, a white square, and a white circle. The word 'ÖK' is written in large, white, stylized letters on the left side of the image.

58 ► 2024. 03. szám

Amiben viszont eltérnek az egykori rádiójátékoktól, hogy minden podcast epizódból áll, akár egy sorozat. A sugárzás nem folyamatos, a téma pedig koncentrált. A különböző podcastok műfajukba rendeződnek, a legnépszerűbbek ezek közül a true crime (valós bűncselekményekkel foglalkozó), pszichológiai, egészségi, közéleti, coaching- és edukációs tartalmak.

Meg kell hagyni, 2000 óta a podcastok népszerűségének növekedésével párhuzamosan a tartalomgyártás is sokat változott. Mára már beugró a professzionális felszereltség és a megfelelő technikai tudás, legyen szó a megszólaló előadók szaktudásáról vagy az utómunka kivitelezéséről. A bevezető szöveg ugyanolyan fontos része a műsornak, mint annak címe, logója, betétdallama. Mert minden podcast több, mint emberek beszélgetése vagy egy ember elbeszélése. A történet a borítónál kezdődik.

Hazánkban is számos remek ismeretterjesztő-kibeszélő, pszichológiai, kulturális vagy éppen politikai műsor érhető el, éppen ezért összeszedtem hármat, amelyet szívesen ajánlok bárkinek, aki belekóstolna a rendszeres podcastfogyasztás életézésébe. Hiszen a podcastok képesek ritmust adni a hétköznapiaknak aközben, hogy mind önfejlesztési, mind enidőzési tevékenységnek betudhatók.

Gyarmati Fanni

AMIRŐL NEM BESZÉLÜNK – KNAPEK ÉVA KLINIKAI SZAKPSZICHOLÓGUS PODCASTJA

„Ez itt az Amiről nem beszélünk... Podcast, melyben tabukat és tévhiteket veszünk górcső alá. Borzasztóan bekorlátozza az életünket, ha bizonyos gondolatokat elgondolni se szabad, nemhogy kimondani. Pedig olykor ezeknek a gondolatoknak a kimondása vezetne el

nagy változásokhoz és felismerésekhez. Abban reménykedünk, hogy egyre komplexebbé és összetettebbé formálódik a gondolkodásmódok, valamint egyre jobban fogják tolerálni az ellentmondásokat. Célunk továbbá, hogy segítsünk a decentráls elsajátításában, vagyis abban, hogy a dolgoknak a középpontjában általában nem az »én« van.”

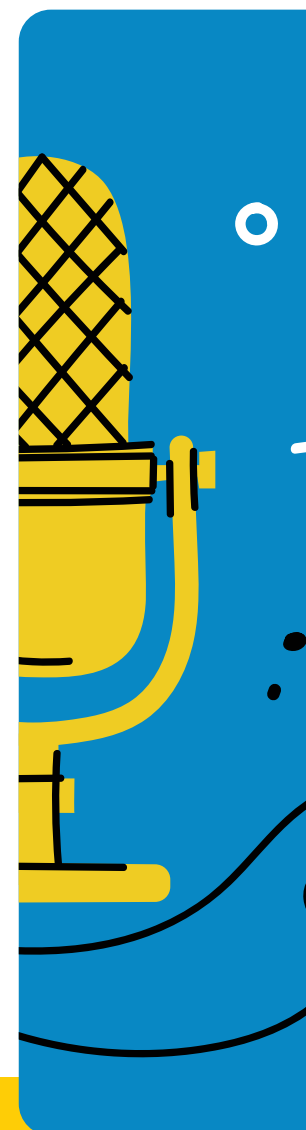
GONDOLATKERTÉSZET, IGAZÁBÓL SZERELEM? – TARI ANNAMÁRIA PSZICHOTERAPEUTA ÉS HORVÁTH GERGELY FILMELEMZŐ PODCASTJA

„A Gondolatkertészet az újragondolás kultúrája, a szemlélőde cselekvők biztonságos tere. Van idő az átgondolásra, a megbeszélésre és a meghallgatásra.” írják saját oldalukon a készítő. Az Igazából szerelem?-epizódokban az érzelmek és párokapsolatok sokszínűségét boncolgatják, miközben megpróbálják feltárni, mit is jelent az elfogadás, az együttélés, milyen üzeneteket vihetünk el magunkkal a szeretettel és szerelemmel kapcsolatban jobbnál jobb magyar és külföldi filmekből. A műsor kiválóan alkalmas azok számára, akik szeretik a mélyebb, filozofikus beszélgetéseket és a gondolatébresztő tartalmakat. Egy igazi szellemi utazás vár minden hallgatóra, minden hónapban egy-két új film keretében.

NMHH PODCAST

Az NMHH Podcast különféle aktuális társadalmi, technológiai és kulturális témákat dolgoz fel. Az epizódokban olyan kérdéseket tárgyalnak, mint a mesterséges intelligencia hatása a mindennapi életre, a fiatalok médiafogyasztási szokásai, a digitális oktatás kihívásai vagy éppen a média szerepe a társadalmi felelősségvállalásban. A beszélgetések célja, hogy szakértői szemmel, közérthetően járjanak körbe fontos, napjainkat érintő kérdéseket. Meghallgatható beszélgetés többek között Rab Árpád jövőkutatóval, dr. Aczél Petrával, a MOME rektorhelyettesével, Pelle Veronikával, a Corvinus Egyetem Marketing- és Kommunikációtudományi Intézet oktatójával és Veszelszki Ágnes nyelvész, kommunikációkutatóval is.

CYBERBULLYING NE SZOKJUNK HOZZÁ!

A CSÚFOLÁS, BÁRMILYEN FURCSA IS, DE VALÓJÁBAN EGY NAGYON IS EMBERI ALAPSZÜKSÉGLET, A KAPCSOLÓDÁSI VÁGY PUSZTÍTÓ MEGNYILVÁNULÁSA. HISZEN AKI CSÚFOL, VALÓJÁBAN SAJÁT EREJÉT, HATALMÁT IGYEKSZIK BIZONYÍTANI MAGÁNAK ÉS A KÖZÖSSÉGÉNEK, MÉGPEDIG AZÉRT, HOGY Ő MINDENKÉPP A PERIFÉRIÁTÓL A LEHETŐ LEGTÁVOLABBI PONTON, AZAZ A KÖZÉPPONTBAN MARADJON. A VÉDEKEZÉSBEN ÉS AZ ÖNVÉDELEMBEN IS SOKAT SEGÍTHET, HA E MAGATARTÁS MÖGÖTT MINDEN JOGOS DÜHÜNK MELLETT LÁTJUK A SZORONGÓ, ÖNÉRTÉKELÉSI PROBLÉMÁKKAL KÜZDŐ EMBERT IS, LEGYEN AZ GYEREK VAGY FELNŐTT, ÉS TÖRTÉNJEN A DOLOG ISKOLÁBAN, MUNKAHELYEN VAGY ÉPP AZ ONLINE TÉRBEN. NEM AZÉRT, MINTHA EZ FELMENTENÉ AZ ELKÖVETŐT A FELELŐSSÉG ALÓL, HANEM MERT SEGÍTI A TISZTÁNLÁTÁST, ÉS FONTOS ÉPÍTŐ ENERGIÁKAT ADHAT A VÉDEKEZÉSHEZ AZ ÁLDOZATOKNAK ÉS A KÖZÖSSÉGNEK EGYARÁNT.

Az internet mint hatalmas személytelen tömegter k-váló terepe lehet mindenféle csúfolásnak. Az online térben az elkövető ugyanis közvetlenül nem szem-besül áldozata érzelmi reakcióival, ezért büntudatot is kevésbé vagy egyáltalán nem érez. Sokszor nem is realizálja tette negatív hatásait, csak viccet, „ártatlan csínyt” lát benne.

A virtuális világban sajnos a szemlélők, tanúk is hajlamosabbak a passzív tétlenségre. Nem avatkoznak közbe, ami az elkövetők szempontjából jóváha-gyásnak számít. Így a közösségek tudatossága nélkül az online platformokon szinte akadálytalanul haladhat előre a bántalmazás, a megszegyenítés és a provoká-ció, azaz: a cyberbullying.

Pedig az online zaklatásnak súlyos társadalmi és személyes következményei lehetnek: az áldozatok je-lentős, akár tartós önértékelési válságba kerülhetnek, amit sok esetben később droggal, alkohollal vagy más devianciákkal kísérelnek meg enyhíteni. Esetenként pedig az azonosulás az agresszorral elve mentén ők maguk is másokat zaklató elkövetők-ké válhatnak.

KIKET ÉRINT?

Bár az online bántalmazás minden korosztályt érinthet, de legfájdalmasabban és legnagyobb számban a ka-maszokat: egy 2020-ban publikált hazai kutatás alapján hazánkban az általános és középiskolások több mint 70 százaléka volt már online zaklatás áldozata. A WHO jelentése szerint világszerte hasonló a helyzet, és a leg-több országban az a jellemző, hogy minden hatodik-he-tedik iskolás legalább egyszer átél 18 éves kora előtt ilyen jellegű atrocitást.

A virtuális bántalmazás valóságos tragédiákhoz is ve-zethet.

A cyberbullying áldozata sokszor nem képes a koráb-ban megszokott mindennapi életét már ugyanúgy meg-élni. Megszakadnak a szociális kapcsolatai, kiközösítik, így sokszor munkahely- vagy iskolaváltásra kényszerül. Gondolatai folyamatosan az átélt szégyen körül forognak, ami súlyos mentális problémákhoz, akár öngyilkossághoz is vezethet.

Erre számos, világszerte intő példává váló felkavaró történetet hozott az elmúlt két évtized.

MEGAN MEIER TÖRTÉNETE

Az érzékeny lelkű, mindössze 13 éves lány 2006-ban egy 16 éves fiúval kezdett barátkozni a MySpace-en. A profil mögött azonban egy szomszédos család állt, amely így akarta megalázni Megant egy vélt sérelemért, amelyről úgy vélték, a lányukat megbántotta. A lány egy-re közelebb érzete magához a „fiút”, aki azonban néhány

hét udvarlás után egyre durvább és bántóbb üzeneteket kezdett küldeni neki. Végül pedig azt írta: „A világ sokkal jobb hely lenne nélküled.” Mérhetetlen csalódásában és megalázottságában Megan végül öngyilkos lett.

AMANDA TODD ESETE

A 15 éves kanadai lány tragédiája 2012-ben sokkolta a világot. Az ismerkedésre, szerelemre vágyó tinédzsert egy gyenge pillanatában egy férfi rávette, hogy mutassa meg neki a felsőtestét egy webkamerán keresztül. Az így készült felvétellel később zsarolni kezdte, és amikor Amanda ellenállt, a képeket megosztotta az iskolatársai-val. Ettől kezdve a lány folyamatos zaklatásnak és csúfo-lásnak volt kitéve. Végül mindez annyira elviselhetlenné

vált számára, hogy saját kezűleg vetett véget az életének. Halála előtt egy YouTube-videóban mesélte el a történe-tét, amely világszerte felhívta a figyelmet az internetes zaklatás veszélyeire.

TYLER CLEMENTI IS ÁLDOZAT VOLT

18 éves egyetemistaként 2010-ben vált a cyberbullying áldozatává. Szobatársa titokban felvette, majd az interne-ten másokkal is megosztotta, amint megcsókolt egy másik fiút. Amikor ezzel szembesült, mindent átható szégyen-érzet lett úrrá rajta, és néhány nappal később leugrott a George Washington hídról.

REHTAEH PARSONS ÖNGYILKOSSÁGA

A 17 éves kanadai lány 2013-ban lett öngyilkos azután, hogy egy házibulit követően, ahol alkoholt is fogyasztot-tak, egy csoport fiú megerőszakolta, és az erről készült képeket terjesztani kezdték az iskolában és az interne-ten. A lány a történetekre nem is emlékezett, öntudatlan állapotban éltek vissza a tehetetlenségével. Ettől kezdve azonban folyamatos megszegyenítésnek, csúfolásnak volt kitéve. Hiába próbált új iskolában új életet kezdeni, a híre oda is elért, és a zaklatás ugyanúgy folytatódott.

A hosszú ideig tartó lelki nyomás és kiközösítés végül oda vezetett, hogy végül öngyilkosságot követett el.

DAVID MOLAK TRAGÉDIÁJA

A kifejezetten jó fiúnak számító texasi tinédzser 2016-ban lett öngyilkos, miután hónapokon át cyberbullying ál-do-zata volt. Az őt zaklató társai versenyt űztek egymással a csúfolásából és megalázásából, amit végül nem tudott már elviselni, és véget vetett az életének. Az eset után szülei kampányt indítottak a cyberbullying ellen, és Texas államban törvényt is sikerült elfogadtatniuk, amely szigo-rúbb büntetéseket ír elő az internetes zaklatók számára.

HOL KEZDŐDIK A CYBERBULLYING?

Az internetes zaklatás megítélésében alighanem akkor já-runk el helyesen, ha nagyon szigorúan etikus magatartást veszünk fel, és a zéró tolerancia elvét követve – tekintet nélkül a jogi relevanciákra – a lehető legszélesebb kör-ben ide sorolunk és elutasítunk mindent, amiről úgy érez-zük, számunkra vagy bárki más számára felzaklató lehet, és valamilyen formában teszünk ellene éppúgy, ahogyan egy valóságos térben, egy fizikailag és kapcsolódó kö-zösségben tennénk.

EMELJÜNK SZÓT, TEGYÜNK ELLENE, MUTASSUNK PÉLDÁT!

Nyugodtan soroljunk ide minden trágár kommentet, de az oda nem illő, manipulatív hozzászólásokat, azaz a *flaminget* is, a bántó üzeneteket, a *harrassmen-tet*, a chatekből, csoportokból való indok nélküli

kizárást, a *denigrationt*, a más profiljából küldött hamis üzeneteket, az *impersonationt*, az információk engedély nélküli közreadását, az *outingot*, személyes információk engedély nélküli továbbítását, a *trickeryt*, mások internetes tevékenységének előnyszerzés vagy támadás céljából történő nyomon követését, azt, amikor az így szerzett információkkal valaki visszaél (*cyberstalking*). De ide tartozik az is, ha egy távolabbi ismerős vagy ismeretlen

rendszeresen bántalmazó, önbántalmazó vagy apokaliptikus gondolatokkal zaklat bennünket: ez a fajta szorongáskeltés a *cyberthreat*, és az is, ha a beleegyezésünk nélkül valaki szexuális tartalmakat, szöveget vagy képet oszt meg velünk (*sexting*).

Ha ilyesmi történik, sokszor még a felnőttek is csak kapkodják a levegőt, és a legritkább esetben reagálnak magabiztosan. Különösen nehéz ez a gyermekeknek, akik épp a közösséghez való tartozás igényétől hajtva egyre fiatalabb korban kerülnek elkövetői pozícióba például szexuális tartalmak, videók, viccek küldésével, és amikor a szülők vagy a tanárok számonkérik őket, gyakran épp olyan traumatikusan élik meg a tettükre való ráeszmélést, mint áldozataik, akik ezeket a tartalmakat megnyitották.

Fontos végigvenni a családon belül és az iskolákban is, mit tartunk mi magunk felnőttként elfogadhatónak és mit nem. Tisztázni kell minden más közösségben is, mi menő és mi nem az. Erre gyerekek esetén az internethez és a közösségi platformokhoz való szélesedő hozzáférés elején, de legkésőbb a felső tagozatban érdemes sort keríteni. Jó alkalmat adnak erre a mindennapi élet által produkált enyhébb esetek is, de még jobb, ha már előzetesen mesélünk a gyerekeknek arról, mi minden történhet velük az interneten. Szülőként és pedagógusként beszélhetünk saját élményeinkről, véleményünkről, arról, hogy mi mit gondolunk az internetes viselkedés illemszabályairól, és szóba hozhatunk ide kapcsolódó filmeket, valós történeteket is.

MIT TEHET AZ ÁLDOZAT?

A kiskorú áldozatnak mindenképp keresnie kell egy olyan felnőttet a környezetében, akivel megoszthatja mindazt, ami vele történt. Ha nem talál erre alkalmasnak senkit, hívhatja a Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítványt a 116-111-es, ingyenesen és anonim módon hívható telefonszámon. Akit ilyen sérelem ér, jobb, ha a bántalmazóval megszakít minden kapcsolatot, a bántó üzenetokről, posztokról pedig képernyőfotókat készít bizonyítékként. Ezekkel lehetősége van feljelentést is tenni a lakóhelye szerint illetékes rendőrkapitányságon. Ha az elkövető elmúlt 14 éves, büntetőjogi felelősséget is viselnie kell a tetteiért.

HOL KÉRHETÜNK SEGÍTSÉGET?

Az NMHH Internet Hotline-ja az egyik legfontosabb tájékoztató és segítségnyújtó szolgálat. Az „Online zaklatás” kategóriában érkező bejelentések esetén elsősorban technikai segítséggel és általános tanácsokkal támogatja a bejelentőket. Az Internet Hotline munkakapcsolatban áll a nagyobb közösségimédia-platformokkal, például a Facebook, az Instagram, a YouTube, a TikTok és a Google munkatársaival is. Az említett szolgáltatók prioritásként kezelik a hotline munkatársaitól érkező bejelentéseket.

MIT TEHETÜNK ELLENE?

Ami a cyberbullying legfájdalmasabb részét, a leginkább a kamaszokat sújtó internetes megszégyenítést illeti, az NMHH egy kiváló, gazdagon illusztrált füzettel van a fiatalok és az iskolák segítségére.

A hatóság weboldaláról letölthető **Mást bántani nem menő** című kis füzet kitér arra, hogy az internetes zaklatás azért is érdemel fokozott figyelmet a közösségtől és a felnőtt környezettől, mert nem kötődik helyszínhez, így nem lehet tőle elmenekülni sem, totálisan, mindig és mindenütt körbeveszi az áldozatot. Ily módon hatása még az iskolai csúfolódásnál is sokkal súlyosabb lehet, noha legtöbbször iskolai előzményei is vannak.

Figyelmezteti a fiatalokat a személyes felelősségükre. Arra, hogy nemcsak a bántó tartalmak közreadóját, az elkövetőt, de minden egyetértő kommentelőt és repostoló, csatlóást ugyanaz a felelősség terheli, sőt, közbe nem avatkozásukkal, hallgatólagos hozzájárulásukkal a passzív szemlélők is jelentősen hozzájárulnak a sérülésekhez, és bizonyos értelemben maguk is elszenvedik azokat. Nekik módjukban áll ebből a pozícióból a védelmezők köréhez csatlakozni, és megálljt parancsolni a cyberbullyingnak.

Valójában az volna a kíváncsi, hogy ha ilyen jelleggel találkozunk, a fiatalok minél nagyobb számban a védelmezők csapatát erősítsék, függetlenül attól, hogy az áldozathoz fűzik-e erős személyes szálak, hiszen végső soron a közösségi mainstream dönt arról, elfogadhatónak,

menőnek tartja-e az internetes zaklatást, aminek bárki bárkor prédájává válhat.

Fontos erénye a kiadványnak, hogy a konkrét jogi és egyéb segítségnyújtás lehetőségeiről is részletes tájékoztatást nyújt. Az elkövetők tekintetében kifejti, hogy 14 éves kor felett mindenki büntetőjogi felelősséggel tartozik az interneten is az általa közreadott tartalmakért, és jogsértés esetén az online tevékenység is súlyos következményekkel járhat. Az áldozatokat pedig részletesen tájékoztatja arról, hol tehetnek panaszt, feljelentést, és hogyan érhetik el az őket sértő tartalmak eltávolítását.

Érzékenyen beszél a megelőzés fortélyairól, a felelős önvédelmi taktikákról, többek között az aranyat érő nagyszabályról, amely annyit tesz: „Te magad soha ne tégy ki olyan képet vagy kommentet, amelyet a nagymamádnak nem mutatnál meg!”

Ha mégis megtörténik a baj, a kiadvány végén a fiatalok, szülők és pedagógusok megtalálják a legfontosabb gyors segítséget nyújtani tudó alapítványok, hotline-ok, panasztételi szervek elérhetőségeit is, és azt is, hogyan lehet bebizonyítani az internetes zaklatást.

Ez a hasznos és okos kiadvány ingyenesen letölthető az NMHH honlapjának *Rólunk* menüpontja alatt szereplő *Kiadványok* almenüből.

Figuli Krisztina

GENERÁCIÓK ÖSSZEFOGÁSA

ALFÁK, Z-K, Y-OK, X-EK, BABY BOOMEREK ÉS ► VETERÁNOK A FEDÉLZETEN

Evszázadokig használtuk a generáció fogalmát a hétköznapi nyelvben úgy, hogy nagyjából 25 évet értettünk alatta. Elsősorban a nagyobb történelmi-politikai fordulatok eredményezték a jelentősebb különbségeket köztük, és a nemzedék, emberöltő szavak voltak a szinonimái. Az egyes korszakok nevet nemigen kaptak, legfeljebb egy-egy történelmi eseményről. Ezzel szemben ma veteránokról, baby boomerekről, X, Y, Z és alfa generációról beszélünk. (A nagy generáció, András Ferenc rendező és Bereményi Géza forgatókönyvíró, valamint remek színészek híres filmje most nem vág témába.) A megváltozott fogalomhasználat fő oka a másképp változó világ – ezt fejti ki Steigervald Krisztián generációkutató, coach, közgazdász 2020-as, nagy sikerű, a Generációk harca – Hogyan értsük meg egymást című könyve.

Az új kötet továbbgondolja az előző, egymástól elválasztott társadalmi csoportok együttélését. A Generációk harca a figyelemért – Hogyan tanuljunk egymástól, egymásért című kötet az együttműködés, a kooperáció értéke mellett teszi le a voksot, és ennek akadályait, lehetőségeit, valamint előnyeit, sőt: szükségszerűségét vizsgálja fel.

Generáció fogalom alatt az egymással nagyjából egy időben születettek olyan csoportjait tárgyalja, amelyek tagjai sok hasonló tulajdonságot, értéket, szokást és hasonló világlátást mutatnak – közel megegyező gyermekori szocializációjuk miatt. Tehát csoportokra, és nem egyes személyekre vonatkozik a fogalom, még akkor is, ha a jellemzők olvastán mindenki sokszor magára ismer.

Stílusa megnyerő, olvasóját haverként kezeli, tegezi, ami segít abban, hogy könnyen megértsük, mintha egy kávé vagy tea mellett beszélgetnénk. Ráadásul szemlélteti is azt a tézisé, hogy a szerepek megváltoztak mind a családban, mind az iskolában, hiszen ma már nem a porosz figura, hanem a „haverapa” és a „havertanár” a célravezető.

JELENTŐS VÁLTOZÁSOK

Az internet és az okoseszközök olyannyira átalakították az audiovizuális környezetünket, hogy megváltozott a tudás megszerzésének módja, szerkezete. De még a tudás, a munka megjelenítésének helye is jócskán áttevődött a digitális térbe. Míg a 20. században a mélységi olvasás, a hosszú távú memória, a figyelem hosszabb összpontosítása volt az előrelépés, a túlélés záloga, ma ezekre látszólag semmi szükség, hiszen okoseszközeinkkel bármit bármikor megoldhatunk, tisztázhatunk, elővehetünk. A térképektől a képleteken át a versekig rendelkezésre áll az emberiség eddig legnagyobb könyvtárában szinte minden. Figyelmünk rövidebb ideig tart, és a rövid távú memóriánkat használjuk. Az átlagos médiafogyasztók figyelme tizenkét másodpercről nyolc másodpercre csökkent, míg az aranyhal figyelme kilenc másodpercig tart – idézi a szerző Guld Ádám médiakutató egy meghökkentő példáját. (Guld Ádám A Z generáció médiahasználata című könyvéről az Új Média kultúra 2023. nyári számában írtunk.) „Az internet nem az emlékezést, hanem a feledékenységet támogatja” – így szól Steigervald megállapítása. És szembeállítja ezt a gondolatot a jövőkutatók következtetésével, miszerint a jövő elitje az, akinek lesz könyvespolc a nappalijában, és könyveket olvas. Ezt sem árt tudatosítani. A korábbi, lineáris gondolkodás, percepció az internet miatt „szakadozottá és ugrálóvá válik”. Az elmélyült olvasás gyakorlatilag ellehetetlenül. Steigervald szerint „a kultúraváltás tehát hihetetlenül mély, alapos, felkavaró, és tényleg felfoghatatlanul gyors. Ami – többek között – azt eredményezi, hogy megváltozik a gondolkodásunk, az agyunk működése, de akár még az idegrendszerünk is” – írja. Minden aggodalmunk ellenére, kijózanításul, ellenpontként megemlíti, hogy gyerekkorában a veteránok meggyőződése ellenére neki nem égett ki az agya és nem folyt ki a füle a tévétől... Viszont észre kell venni a digitális okozta problémákat, és kezelni kell őket.

Az online világban például csökken az ítéloképességünk, amivel egy időben nő az impulzivitásunk, ami például az alkohol hatására hasonlít. Kevésbé kontrolláljuk a gátlásainkat, ami gyakran óvatlaná tesz. Ezt kiválóan kihasználhatják a csalók: olyan dolgoknak dőlünk be az interneten, amelyeknek élőben aligha tennénk. Ösztöneink az élő kapcsolatokra alakultak ki az evolúció során. „A megalapozott döntéseinkhez látni akarjuk a másik arcát,

testbeszédét, fizikai terét.” Ám Steigervald itt is megjegyzi, hogy főleg az idősebbek dőlnek be a csalóknak, azaz az edukálásnak, generációk közti együttműködésnek itt is helye van.

A LEGKISEBB SZÁMÍT A LEGTÖBBRE

„A felnőtt azért találja a csecsemőt annyira végtelenül cukinak, azért olyan zabálni valóan puha kis gombócok a babák, hogy így magukra tudják vonni a felnőttek figyelmét – hiszen az így megszerzett extra figyelem a túlélésünk alapja. Ez így van a kiskacsával, a kiskutyával éppúgy, mint az őzgidával. Kell a szülői figyelem, mert ezáltal tanulunk, fejlődünk” – fogalmaz Steigervald. A figyelemért folytatott harc tehát az evolúciós folyamat része. És még ebbe is be tud avatkozni a közösségi média, az internet.

A legfontosabb időszakról, a csecsemőkorból hozza a szerző a kötődés, a tanuláshoz szükséges idegpályák létrejöttének egyik leglátványosabb példáját. Először etetés során az anya szemkontaktusára volna ilyenkor leginkább szükség (kicsit később már az apa is beszállhat). Ez a látszólag lelassult folyamat az, ami a leginkább megtérülő időbefektetés, ami minden félnek hasznára van – mégis sokszor látni, hogy a mai, Y generációs anya szoptatás közben az okoseszközén pötyög. Érthető módon ki van éhezve az információra, mert megszokta az áramlását, de most mindig készenlétben kellene állnia a csecsemő igényei miatt. Steigervald leszögezi, épp ezért kell segíteni abban, hogy legyen az anyának saját magára is ideje, ne a babával töltött időből kelljen ellopni azt. A kötődés, szeretet megtanulása erre az időszakra esik, ezt később a korosztályos online világban nem lehet elsajátítani már. Egy nagyon extrém elrettentő példa a könyvben egy hongkongi házaspáré, amely egy online játékban virtuális babát nevelt fel – emiatt nem jutott figyelem a saját, pár hónapos csecsemőjükre, aki így éhen halt. Az anyának – és az apának, esetleg más segítőknek – meg kell tehát tervezni, közösen, hogy miképp alakítják az online életüket, ha gyermekük születik.

KEZÜNKET COACHOLJA

Később is lesznek kihívások, nagyobb gyerekekkel is. Steigervald azt is javasolja az olvasónak, figyeljen oda a szülők arra, vajon maguktól is megkívánják-e, hogy például vacsorára félretegyék

A figyelemért folytatott harc az evolúciós folyamat része, amibe a közösségi média, az internet is be tud avatkozni.

az okoseszközöket. A gyerekek ugyanis észreveszik és lemásolják egy ideig a szülői példát, ráadásul eleve jónak, vágyott dolognak tartják azt az eszközt, amely még náluk is fontosabb lehet, hiszen azt nyomkodják, nézik ahelyett, hogy velük vacsoráznának, beszélgetnének, játszanának, kirándulnának. Önismeretre kell szert tenni: nemcsak az alfa vagy a Z generáció tagjai nyomkodják túlzottan gyakran az okoseszközöket, hanem a felnőttek is. Telefont, tabletet, laptopot mindenki túl sokat használ. Ez persze most azért különösen nehéz a dolgozók generációjának, mert sokan úgy vélik, a home office, az online elérhetőség állandó jelenlétet kíván meg tőlük. Célszerű azonban végiggondolni, és akár a munkahelyen is átbeszélni, mert hiába kárhozzátjuk a kutyuzést, ha a mi telefonunk állandóan kéznél van.

GENERÁCIÓS HIDAK ÉPÍTÉSE

Az új szokások miatt – köszönés elmaradása, rapid munkahelyváltás, állandó online jelenlét, a párhuzamos cyberélet(ek), a telefonnyomogatás, a megváltozott gondolkodásmód, szókincs – olyan szakadékok keletkeznek az egyes generációk közt, melyek könnyen a társadalom egyes rétegeinek elszigetelődését eredményezik. A Z vagy alfa generáció oktatásban megmutatókozó problémái nem csak a családban jelennek meg. Hiszen tanáraik még egy másik korosztály, ráadásul ők egy korábbi, 20. századi tudás elsajátítására „szerződtek”, amikor a szakmájukat tanulták, ráadásul a tananyag sem rövid, általuk megjegyezhető mennyiségű információkon alapul. Az előnyökkel tehát hátrányok is járnak. A későbbi károk minimalizálása érdekében Steigervald szerint el kellene kezdeni építeni egy generációs hidat. „A generációs hídhoz legalább két pillérre van szükség, mint egy rendes hídhoz általában. Ez a két pillér a 20. és a 21. századi tapasztalás, hisz e két „világ” közé akarjuk kifeszíteni a hidat. Viszont így csak az tudja elkezdni az építkezést, akinek mind a két pillére megvan” – állapítja meg. Azaz az X és Y generáció tagjai tudják ezt a munkát elmozdítani. Maguk a generációk rendelkeznek elég tudással, mondanivalóval egymás számára, csak az erőfeszítésre van szükség.

Balogh Endre

Steigervald Krisztián apósának gyakran mondta a nagyapja: ő már úgy nőhet fel, mint egykor a grófok, járhat iskolába, van saját ruhája, és mindennap jut neki étel is. Mindez az 1950-es években történt. A KSH 2023. év végi adatai szerint azonban a súlyos anyagi és szociális deprivációban való érintettség hazánkban meghaladta a 10 százalékot. Valószínűsíthetően ennyien nem rendelkeznek azokkal az eszközökkel, javakkal, amelyek az Y, Z, alfa generáció meghatározásakor a tudósok számára alapvetőek. Így ők nem úgy szereznek tudást, tapasztalatokat, mint kortársaik, azaz kihullanak a saját generációjukból.

HÁBORÚ HADÜZENET NÉLKÜL

A KIBERHADVISELÉS
KORSZAKÁBA LÉPTÜNK?

A *tökéletes fegyver* című dokumentumfilm a megjelenésekor, a 2020-as USA-elnökválasztás előtt pár héttel jó érzéssel játszott rá az amerikaiak legfőbb félelmeire a választásokba történő idegen beavatkozás lehetőségét illetően – frappáns, mégis részletgazdag helyzetjelentést nyújtva a nemzetek közötti legmodernebb harcmodor, a kiberhadviselés frontvonalairól. 2024-ben Amerika újra választ.

FORGÁCS MÓRA KINGA

A film bemutatása óta négy év telt el. 2024 szuperválasztási évnél számít: legalább 64 országban a föld lakosságának közel fele adhatta le máris, vagy adhatja le még az év folyamán a voksát valamilyen többé-kevésbé demokratikus választáson, köztük a legnépesebb országok, például az Amerikai Egyesült Államok, India, Indonézia, Oroszország vagy Pakisztán és Mexikó lakói, illetve az Európai Unió polgárai. Sok európai államban tartottak, illetve tartanak idén parlamenti vagy kisebb területi illetőségű választásokat is. Az orosz–ukrán háború, valamint Oroszország és a különböző nyugati szövetségi rendszerek feszült

viszonya kapcsán pedig már eleve sok szó esik az információtechnikai rendszerekbe való rosszindulatú be-törésekről. A kibertérben megvívott digitális csaták, amelyekről az átlagos fantáziával megáldott állampolgárok talán álmodni sem mernek, mára az államok közötti diplomáciai kapcsolatok valóságában tulajdonképpen hétköznapi ügymenetnek számítanak. Így, bár *A tökéletes fegyver* (The Perfect Weapon) története fonalát 2020 őszén engedi el, John Maggio filmje ma sem kevésbé aktuális. Megéri akár újraneézni is, nehogy lassanként fásultan hozzászokjunk ahhoz, ami alapjaiban ássa alá demokratikus folyamatainkba

vetett hitünket és biztonságérzetünket. Fontos időről időre újragondolnunk magánemberként és felelős állampolgárként is, hogyan állunk a legfőbb digitális dilemmához, ahhoz, ahogyan az információs infrastruktúra egyre inkább veszélyeztetni kezdi az internet elterjedése előtt fáradtságos munkával felépített, jobbra működőképes és többnyire biztonságos világunkat.

KEZDET BEN VOLT A STUXNET

A *tökéletes fegyver* kifejezetten az HBO Max számára készült, és kizárólagosan ezen a streamingplatformon

jelent meg, ma ennek utódján, a Maxen látható. Mivel 2020 őszén a Covid–19-világjárvány legkritikusabb időszakát éltük, mozibemutatók akkoriban szinte egyáltalán nem voltak, dokumentumfilmek általában véve is ritkán kerülnek moziba. John Maggio filmje a témája miatt is otthonosan érezhette magát a streamingplatformon, de Maggio rendezése amúgy sem kiáltott nagyvászónért, legfőbb erénye ugyanis nem a filmszerűsége vagy látványossága, hanem a nézőnek átnyújtandó információ mennyisége és minősége. Ebben az értelemben *A tökéletes fegyver*t inkább nevezhetjük riportnak, mint

dokumentumfilmnek. Ez nem is meglepő, ha figyelembe vesszük, hogy a film a *The New York Times* nemzetbiztonsági ügyeket feldolgozó washingtoni tudósítója, David E. Sanger 2018-ban kiadott és azonnal az eladási listák élére kerülő *The Perfect Weapon: War, Sabotage, and Fear in the Cyber Age* (A tökéletes fegyver: Háború, szabotázs és félelem a kiberkorszakban) című könyve alapján készült. Nem ez az első dokumentumfilm, amelyben felbukkan Sanger. Ő volt már a 2016-os *Zero Days* egyik kulcsfigurája is. A filmet jegyző Alex Gibney a Stuxnet nevű számítógépes vírusnak járt utána

FONTOS IDŐRŐL IDŐRE
ÚJRAGONDOLNUNK, HOGYAN BEFOLYÁSOLJA
AZ INFORMÁCIÓS TECHNOLÓGIA FEJLŐDÉSE ÉS
AZ INTERNET TERJEDÉSE AZT A BIZTONSÁGOS
ÉS MŰKÖDŐKÉPES VILÁGOT, AMELYET
KORÁBBAN FELÉPÍTETTÜNK.

VILÁGOS, HOGY NEM SZABADNA HAGYNI, HOGY TÁVOLI DIKTATÚRÁK HATÁSSAL LEGYENEK AZ AMERIKAI GAZDASÁG VAGY SZÓLÁSSZABADSÁG ÁLLAPOTÁRA, A VISZONTCSAPÁS MÉRÉSE UGYANAKKOR KOMOLY DILEMMÁT OKOZ.

stábjával, a végeredmény pedig versenyben volt az Arany Medvéért a 66. Berlinalén. Maggio is a Stuxnetről kezdi a történetmesélést *A tökéletes fegyver*ben.

De mi is tulajdonképpen a Stuxnet? Az egyik első kiberfegyver, azaz katonai célra fejlesztett számítógépes vírus. A létezésére 2010-ben derült fény, amikor a vírusellenes szoftve-ekkel foglalkozó fehérorosz cég, a VirusBlokAda egyik szakembere azonosította a Microsoft Windows operációs rendszeren keresztül terjedő és a Siemens vezérlőrendszereit célzó rosszindulatú féregprogramot. A Maggio és Sanger által összeállított narratíva szerint még George W.

Bush indított 2006-ban titkos akciót, valószínűleg Izraellel szövetkezve, a feltehetően atomfegyver létrehozását célzó iráni nukleáris program ellehetetlenítése érdekében. Az Olimpiai Játékok (Operation Olympic Games) fedőnéven futó kiberhadművelet a források szerint Barack Obama elnöksége alatt is folytatódott, és elsősorban kibereszközökkel kiváltott szabotázsakciókból állt. Ennek fontos állomása volt az izraeli–amerikai hackercsapat által kifejlesztett Stuxnet nevű vírus bejuttatása a natanzi atomerőmű egy számítógépére Iránban. A vírus nem fenyegetett atomkatasztrófával, a feladata kettős volt. *Mission Impossible*-filmekbe illően körkörös lejátszásra állította a nukleáris létesítmény megfi-

gyelőrendszereit, miközben beférkőzve az irányítórendszerbe, lefékezte az urándúsításért felelős centrifugákat. Az Olimpiai Játékok vagy a szabotázsakció tényét sem az USA, sem Izrael nem ismerte soha el. A vírus viszont kiszabadult az erőműből, és több mint 200 ezer számítógépet fertőzött meg világszerte. Érdekes adalék, amely *A tökéletes fegyver* történetén túlnyúlik: Izrael már másfél évtizede vívja árnyék-háborúját az iráni atomprogram ellen, a hackertámadások ebben a háborúban csak az első lépést jelentették.

EZ MÁR TISZTA HOLLYWOOD

A felpaprikázott hangulatban lévő iráni vezetésnek csak olaj volt a tűzre, amikor Sheldon Adelson kaszinómágnás 2014-ben egy nyilvános megszólalásában egy Teheránt érő esetleges amerikai atomcsapásról, konkrétan egy atombomba ledobásáról vizionált. A reakciót látva a hollywoodi forgatókönyvírók is csak elismerően csettintenek, hamarosan ugyanis iráni hackerek tanították mőresre Adel-

sont, betörve a tulajdonában lévő Las Vegas Sands-kaszinók (LSV, Sands Las Vegas Corporation) rendszerébe, ellopva az ügyfelek adatait és felmérhetetlen anyagi kárt okozva. Nem ez volt az egyetlen kibertámadás, amely akkoriban az amerikai kedélyeket borzolta, egy egészen szurreális történet is zajlott párhuzamosan. *A tökéletes fegyver*ben Seth Rogen, a kanadai származású amerikai színész, rendező, producer, forgatókönyvíró és humorista idézi fel *Az interjú* (*The Interview*) című filmjének keletkezéstörténetét. A film szatíra, amelyben egy fikatív amerikai talkshow önhitt showmanje a producerével Észak-Koreába utazik, hogy meginterjúvolja Kim Dzsongunt, a CIA ügynökei pedig, amikor tudomást szereznek az interjúról, ráveszik a két tévést, hogy öljék meg a diktátort. Már a film előzetese is kiverte a biztosítékot Észak-Koreában, majd feltehetőleg észak-koreai hackerek szereztek meg és szivárogtatták ki *Az interjú* gyártó SONY levelezését, de a film moziba kerülése esetén a jövőbeli nézőket is megfenyegették. Visszatekintve talán meglepő, de Észak-Korea nyomásgyakorlása hatásosnak bizonyult. A vígjátékban finomítottak a gyilkosságjeleneten, *Az interjú* csak limitált mozbemutatót kapott, emellett a Google Play platformján lett megtekinthető. A sajtó lecsapott a SONY-levelezés saftos részleteire, ugyanakkor kevés szót ejtett az hackelés tényéről és a beavatkozás súlyáról.

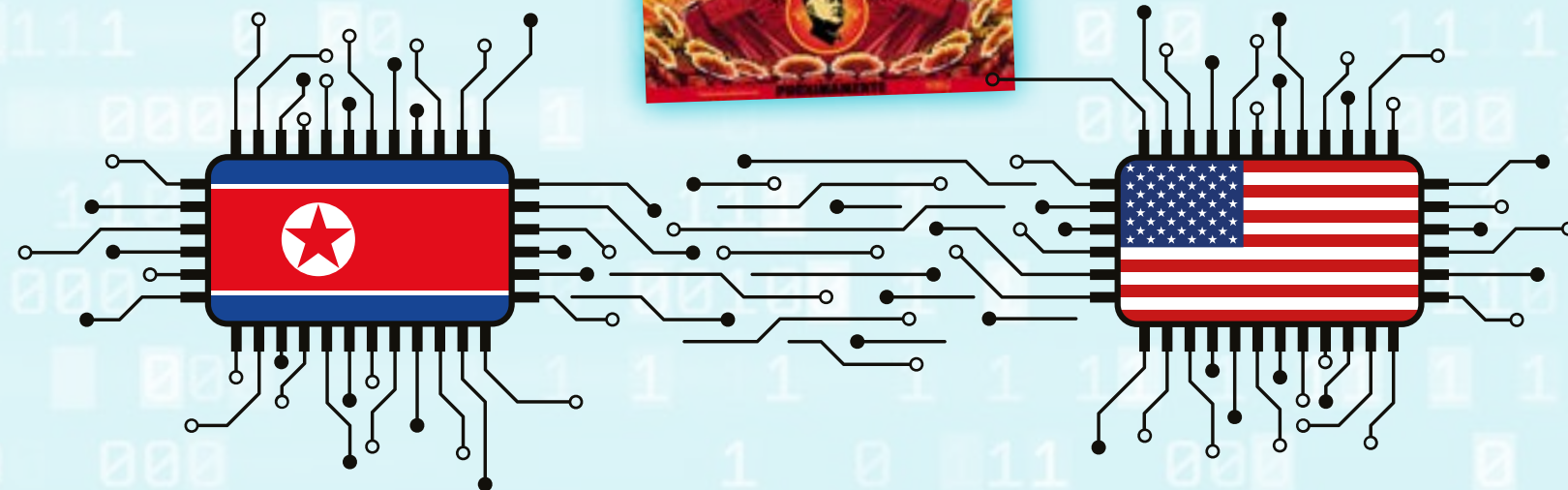
Egyre nagyobb dilemmát jelentett, hogy hogyan lehet viszontcsapást mérni ezekre az idegen országokból érkező kibertámadásokra, hogyan lehet beszállni egy hadüzenet nélküli háborúba. Az világos, hogy nem szabadna hagyni, hogy távoli diktatúrák hatással legyenek az amerikai gazdaság vagy szólásszabadság állapotára. Ugyanakkor a helyzet felettébb aszimmetrikus. A hackerek kis erőforrás-igényű beavatkozásai hatalmas károkat okoznak a másik oldalon, miközben digitális értelemben Észak-Korea például sokkal kevésbé sérülékeny, mint az USA: bár azt, amikor az ázsiai országban rejtélyes módon leállt az egész internet, az amerikaiaknak tulajdonították, ugyanakkor ez a válaszcsepás nem rázott meg túlzottan egy országot, amelyben mindössze 28 weblap működött, és a lakosság mindössze 10 százalékának volt csak mobiltelefonja.

HA SEMMI SEM VALÓSÁGOS, AKKOR MINDEN LEHETSÉGES

John Maggio és David Sanger értelmezése szerint az LSV- és SONY-hackek jelentették a fordulatot, ezek hatására világossá vált az amerikaiaknak, hogy komoly fenyegetést jelentenek a kiberfegyverek, Irán és Észak-Korea mellett pedig Kína és Oroszország is bármikor kész beszállni a nemzetközi kiberháborúba. *A tökéletes fegyver* ezután részletesen taglal olyan fordulatokat a kiberhadviselés rövid, de turbulens történetéből, mint például Oroszország ukrajnai, majd USA-beli beavatkozásai, Hillary Clinton és John Podesta e-mailjeinek kiszivárogtatása, Kína Covid-19-világjárvány idején vitt dezinformációs kampányai és szellemi tulajdon ellopására tett kísérletei, akár komplett városokat működésképtelenné tevő zsarolóvírusos támadások teljes sora és így tovább.

A film téje eddigre azonban már nem is a sokkoló esetek sorolása, hanem az eseménysor értelmezése. Az igazán megrázó pedig a racionális, logikus következtetések mentén kirajzolódó korkép és jövőkép. A kiberhadviselés hamar eljutott a sima adathalásztól és kalózkodástól a virtuális eszközök révén a fizikai valóságban végzett romboláson át odáig, hogy már nem is valaminek a tönkretétele a cél, hanem általában véve a zűrzavar,

*A KIBERHADVISELÉS HAMAR
ELJUTOTT A SIMA ADATHALÁSZATTÓL
ODÁIG, HOGY MÁR NEM IS VALAMINEK
A TÖNKRETÉTELE A CÉL, HANEM
ÁLTALÁBAN VÉVE A ZÚRZAVAR,
A KÁOSZ KIVÁLTÁSA.*

a káosz kiváltása. Be kell törni a számítógépekbe, be kell törni az agyakra. Nem is kell már törődni a valósággal, elég az arra fogékony emberek percepcióját befolyásolni, és a többi már elvégzik ők maguk. A hisztériára pedig csak ráerősít a közösségi médiumok és a sajtó működése. Nem az a fontos, hogy elhiggyenek egy konkrét konteót, hanem hogy ne higgyenek már semmiben, és nem az a cél, hogy valahogyan szavazzanak, hanem hogy egyáltalán ne bízzanak már a demokrácia rendszerében. Ha semmi sem valóságos, akkor minden lehetséges — visszhangzik majd a nézőben sokáig a frappáns összegzés.

Maggio filmje rengeteg meghatározó figurát megszólaltat David Sanger-től az amerikai Nemzetbiztonsági Ügynökség (NSA, National Security Agency) egykori igazgatóján, Keith Alexanderen vagy az amerikai Nemzeti Hírszerzés (National Intelligence) korábbi vezetőjén, James Clapperen

át az elismert kiberbiztonsági szakértőig, Dmitri Alperovitchig, és hatalmas mennyiségű információt foglal össze a hasonló riport-dokumentumfilmek két órát közelítő vagy meghaladó hosszánál jóval rövidebb játékidő alatt. Az erőssége talán a gyengéje is egyben: mivel *A tökéletes fegyver* hihetetlen tempót diktál, sokkol, de nem hagy teret az érzelmi feldolgozásnak, illetve nem ad lehetőséget arra sem, hogy a néző is logikusan összegezzon, és levonja a saját következtetéseit. Ugyanakkor égető kérdések sorát veti fel, és felhívja a figyelmet a felelősségre. Ahogyan a következő években meg-

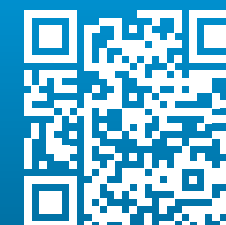
küzdenek az országok, a társadalmak, az emberek a digitális dilemmával, az alapjaiban fogja meghatározni, hogy milyen világban fogunk élni.

A kibertérben zajló háborúk etikettjének kidolgozása létkérdés. Különböző az információs technológia talán még radikálisabb és katasztrofálisabb hatással lesz az életünkre, mint a klímaváltozás összes velejárója együttvéve.

online platformok

DIGITÁLIS ÚTIKALAUZ

Van új a nap alatt!
Érdekfeszítő cikkekkkel,
friss kutatásokkal,
hasznos tudnivalókkal
várjuk látogatóinkat.

HITELESSÉG
OKTATÁS
KÖZJÓ
BIZTONSÁG
TUDÁS
DIGITÁLIS UNIVERZUM
NEVELÉS
GYERMEKVÉDELEM
INNOVÁCIÓ
KOMPETENCIA
FELKÉSZÜLTSG
SZABADSÁG
INSPIRÁCIÓ
NORMATIVITÁS
KÖZÖSSÉG

MÉDIA KULTÚRA

IMPRESSZUM ÚJ MÉDIAKULTÚRA | Megjelenik negyedévente | ISSN 2939-6743

Az MTTV 132. § k) pontja ellátásához kapcsolódó közszolgálati, tájékoztató és információs kiadvány | Kiadja a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH)

Felelős kiadó: Nászné Brózsely Tünde, az NMHH kommunikációs igazgatóhelyettese

Főszerkesztő: Balassi Gy. László | **Vezető szerkesztő:** Gyarmati Fanni | **Kontrollszerkesztő:** Kerekes Andrea | **Szerkesztőségi irodavezető:** Győrfi Katalin

Nyomdai kivitelezés: Pátria Nyomda Zrt. | **Felelős vezető:** Orgován Katalin vezérigazgató

E lapszám elkészítésében közreműködött: Aczél Petra, Balogh Endre, Bene Zsolt Miklós, Bohus Lili, Borbényi Györgyi, Figuli Krisztina, Forgács Nóra Kinga, Gyarmati Fanni, Kis Norbert, Leitner Karina, Nagy Nándor, Németh Mónika, Regős Zoltán, Sásdiné Richter Rita, Székely Levente, Vannai Dorottya, Veszelszki Ágnes

Fotó, illusztráció: Alamy, Imagine, Shutterstock, Horváth Gergely fotó: Tibori Kálmán

Nézd, hallgasd, kövesd!

NMHH Podcast
A digitális mindennapokért.

Keress a Spotify-on és a YouTube-on

NMHH

Nemzeti Média- és
Hírközlési Hatóság